

Kulturna baština Zelinskog prigorja

Nemčić, Jasmina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:534681>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Jasmina Nemčić

KULTURNA BAŠTINA ZELINSKOG PRIGORJA

Diplomski rad

Čakovec, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)

Jasmina Nemčić
KULTURNA BAŠTINA ZELINSKOG PRIGORJA
Diplomski rad

Mentor: Branimir Magdalenić, viši predavač

Čakovec, srpanj 2022.

SADRŽAJ

Sažetak

Summary

1. UVOD	1
2. ZELINSKO PRIGORJE KROZ POVIJEST	1
2.1. Geografska obilježja	1
2.2. Pretpovijest	3
2.3. Antika	5
2.4. Srednji vijek	6
2.5. Turska osvajanja i život nakon njih	7
3. MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	10
3.1. Zelingrad	10
3.2. Dvorac Paukovec	11
3.3. Crkva Sveta Tri kralja u Kominu	13
3.4. Kapela Majke Božje Žalosne u Prepolnu	14
3.5. Crkva Sv. Ivana Krstitelja u Zelini	15
3.6. Kurija obitelji Domjanić u Donjoj Zelini	15
4. MEDIČARI I LICITAR	16
4.1. Predmeti od tijesta	17
4.2. Predmeti od voska	17
4.3. Gvirc i medica	18
5. OBREDI I OBIČAJI KROZ GODINU	18
5.1. Svatovski običaji	18
5.1.1. Odabir partnera	18
5.1.2. Snoboki	19
5.1.3. Zaruke	20
5.1.4. Pripreme za svadbu	20
5.1.5. Svadba	21
5.2. Umiranje	24
5.3. Uskrs	25

5.4. Od Jurjeva do Ivanja	28
5.5. Božić	31
6. NARODNA VJEROVANJA	34
6.1. Kakvo će biti vrijeme?	34
6.2. Ostala gatanja i vjerovanja	34
6.3. Narodna sanjarica	36
7. ODJEĆA I NAKIT	36
7.1. Muška nošnja	36
7.2. Ženska nošnja	37
7.3. Dječja nošnja	40
8. INSTRUMENTI	42
9. OČUVANJE GLAZBENE BAŠTINE	45
9.1. HPD Zelina	45
9.2. Notni zapisi napjeva i njihova analiza	47
10. DJEČJE IGRE	50
10.1. Prasičkanje	50
10.2. Kotač	51
10.3. Kamijenčanje	51
11. PJESME I PLESOVI	52
11.1. Pjesme	52
11.2. Plesovi	53
12. ZAKLJUČAK	55
LITERATURA	56
Knjige	56
Mrežni izvori	56
Ostali izvori	58
Životopis	60
Zahvala	65

SAŽETAK

Po definiciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, kulturna baština može biti materijalna i nematerijalna. Općenito, kulturna baština čovječanstva ili nekog naroda je njegovo zajedničko bogatstvo koje se nastoji očuvati istraživanjem, proučavanjem, dokumentiranjem, održavanjem te promicanjem takovih vrijednosti. Neke od tih vrijednosti su različiti običaji, vjerovanja, napjevi, plesovi, instrumenti, hrana, piće i slično. Republika Hrvatska s pravom se ponosi bogatom i raznolikom kulturnom baštinom svake svoje pojedine regije. Nažalost, kroz vrijeme se puno toga zaboravilo. Ne namjerno već možda pukom tendencijom modernizacije i prilagođavanja nekim novim vremenima. Slučaj je to i u još uvijek ne dovoljno poznatom Zelinskom prigorju. Žitelji tog kraja su u nekim prošlim vremenima bili većinom seljaci, pastiri ili stočari te su za vrijeme rada u poljima pjevali razne pjesme, na *lupitvama* plesali ili pak razmišljali kako se dopasti nekome od momaka ili djevojaka u selu. Vjerovalo se u *coprije*, ali i pobožno išlo nedjelju misama i na razna hodočašća. Iako je grad Sveti Ivan Zelina nadaleko poznat po svojim stoljetnim vinogradima, ostatak kulturne baštine kao da je nepravедno potisnut u drugi plan. Tek rijetki entuzijasti upustili su se u istraživanje tog malog, ali baštinom bogatog kraja baš kao što je to, sada već davno, činio dr. Vinko Žganec, ali i *Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“* koje više od sto godina prenosi narodno blago *s koljena na koljeno*. Na kraju je zaključeno da Zelinsko prigorje obiluje mnogobrojnim plesovima, pjesmama, običajima i vjerovanjima koji svojom ljepotom, izvornošću i jedinstvenošću daju velik doprinos, kako svojem kraju tako i cjelokupnom kulturnom bogatstvu Republike Hrvatske. Oni su oduvijek bili veoma važan čimbenik u životima ljudi koji su u prošlosti obitavali na području Zelinskog prigorja, a na nama je da to blago sačuvamo i prenosimo na sljedeće generacije.

Ključne riječi: kulturna baština, Zelinsko prigorje, običaji, dr. Vinko Žganec

SUMMARY

By definition of the Ministry of culture and media Republic of Croatia, cultural heritage can be tangible and intangible. In general, cultural heritage of mankind or a nation is its common wealth that seeks to preserve by researching, studying, documenting, maintaining and promoting such values. Some of those values are different customs, beliefs, songs, dances, instruments, food, drinks and similar. Republic of Croatia is rightly proud of its rich and diverse cultural heritage of each of its region. Unfortunately, a lot has been forgotten over time. Not intentionally but perhaps by a mere tendency to modernize and adapt to some new times. This is also the case in the still insufficiently known Zelina's prigorje. In some past times, the inhabitants of this area were mostly peasants, shepherds or cattle breeders, and during their work in the fields they sang various songs, danced during the *lupitva's* or thought about how to make one of the boys or girls in the village fall in love with them. They believed in *coprija's*, but also went to Sunday Mass and various pilgrimages. Although the town of Sveti Ivan Zelina is widely known for its centuries-old vineyards, the rest of the cultural heritage seems to have been unfairly pushed into the background. Only a few enthusiasts set out to explore this small but heritage-rich region, just as Dr. Vinko Žganec did a long time ago, as did the *Hrvatsko pjevačko društvo "Zelina"*, which is passing the national treasure from generation to generation for more than a hundred years. In the end, it was concluded that Zelinsko prigorje abounds in numerous dances, songs, customs and beliefs, which with their beauty, originality and uniqueness make a great contribution both to their region and to the entire cultural wealth of the Republic of Croatia. They have always been a very important factor in the lives of the people who lived in the area of the Zelinski prigorje in the past, and it is up to us to preserve this treasure and pass it on to the next generations.

Key words: cultural heritage, Zelinsko prigorje, customs, dr. Vinko Žganec

1. UVOD

Zelinsko prigorje smješteno je na važnom prometnom pravcu koji povezuje sjever i jug Republike Hrvatske te je zahvaljujući tome postalo nadaleko poznato. Iako poznato, njegova povijest i kultura još uvijek su nedovoljno istraženi. *Historia est magistra vitae*; Ciceronova izreka iz djela *O govorniku* govori nam kako je povijest učiteljica života i ukazuje kako pojedinac mora znati svoju povijest odnosno povijest svoga naroda, a upravo to će saznati jedino istraživanjem. U tom smislu ovaj diplomski rad bavi se proučavanjem i analizom povijesnih dokumenata i literature vezane uz kulturnu baštinu Zelinskog prigorja. Kvalitativnim neempirijskim pristupom, proučavani su povijesni rukopisi i zapisi iz Muzeja Sveti Ivan Zelina, literatura iz Gradske knjižnice Sveti Ivan Zelina i knjižnice Etnografskog muzeja u Zagrebu te mnogi online materijali i znanstveni radovi. Dakle, cilj ovog istraživanja je spoznati o kulturnoj baštini Zelinskog prigorja te sakupljanje postojećih informacija i saznanja u jedan rad koji će predstavljati kvalitetno polazište za sva buduća istraživanja vezana za ovu temu.

2. ZELINSKO PRIGORJE KROZ POVIJEST

2.1. Geografska obilježja

Grad Sveti Ivan Zelina smješten je na sjeveroistočnom dijelu Zagrebačke županije i graniči na zapadu s Gradom Zagrebom i Krapinsko zagorskom županijom, na sjeveru s Općinom Bedenica i Varaždinskom županijom, na istoku s Općinom Preseka, Općinom Rakovec, Gradom Vrbovec i Općinom Brckovljani. Danas Grad Sveti Ivan Zelina u svom sastavu ima 62 naselja, te se prostire na površini od 185,44 km², što iznosi 6% ukupne površine Zagrebačke županije (3058,15 km²). Prosječna naseljenost je 87, 72 st./km², čime je grad svrstan u ruralnu lokalnu zajednicu. (<https://www.zelina.hr/portal/o-zelini.html>, 26.5.2022.).

Glavičić (1984) piše kako se Zelina nalazi na istočnim obroncima Medvednice na cesti koja spaja Zagreb i Varaždin, tj. u samom srcu Hrvatskog prigorja. Dva kilometra od

samoga grada Zeline protječe rijeka Lonja. Tonc (2011) opisuje zelinski kraj kao prostor s većinom obrađenim poljima i melioracijskim kanalima dviju rijeka; Lonje i Zeline, a blago povišene terase uz rijeku Lonju kao plodno tlo pogodno za poljoprivredno iskorištavanje. Manji dio zauzimaju šume, livade i neobrađene poljoprivredne površine.

U Strategiji razvoja Grada Svetog Ivana Zeline (2014-2020) navedeno je kako kroz zelinski kraj prolazi autocesta Zagreb (Ivanja Reka) – Varaždin – Goričan (granica s Mađarskom) što mu daje pristup europskim pravcima E65 i E71. Upravo odlična prometna povezanost sa sjeverom i jugom Republike Hrvatske Svetom Ivanu Zelini i njejoj okolini daje potencijal za daljnji razvoj gospodarstva i turizma. Prirodni teren i blaga kontinentalna klima pogodni su za uzgoj žitarica, voća, povrća i vinove loze. U nizinskim predjelima zastupljena je poljoprivreda i obrada zemlje, a brežuljkasti dio bogat je vinogradima. Od iznimne važnosti su šume i rijeke Lonja i Zelina, koje su ugrožene divljim odlaganjem otpada. Izvori termalne vode Krečaves i Topličica još uvijek nisu adekvatno iskorišteni.

2.2. Pretpovijest

Dokaze o naseljenosti zelinske okolice već u prapovijesti predstavlja Strukić (2003). Nalazišta kamenih sjekira dokazuju kako je taj prostor bio naseljen već u mlađem kamenom dobu (neolitik). Sjekire, kao i ostali alati, nađeni su slučajno prilikom obrade oranica, stoga ne postoje zapisi o točnom mjestu pronalaska. Po obliku i načinu obrade smještene su u razdoblje 6. – 5. tisućljeća pr. Krista. Pogorišće kod Donjeg Orešja je poznato nalazište iz kasnog brončanog doba. Naselje je bilo građinskog tipa, zaštićeno prirodnim strminama, a zapadna strmina bila je pojačana utvrđenom zemljanom gredom kako bi se omogućio uspon. Pronađeni su: kućni ljep, podnice kuća, ognjišta, fortifikacijski (obrambeni) sustav, keramika, utezi, koštani alati i brončana oštrica noža. Houška, Mačković (2007) nastambe iz tog doba opisuju kao primitivne, građene od šiblja, granje i blata. Ognjišta su se nalazila unutar nastambe, a uz ognjišta životinjske kosti koje su služile kao oruđe. Nalazište je na žalost potpuno uništeno zbog kamenoloma. Nadalje, Strukić govori kako prisutnost keltsko-latenske kulture u mlađem željeznom dobu potvrđuju također slučajni nalazi dviju keramičkih posuda za taljenje metala bez dna u Gracima (Slika 1). Nalazište Graci nalazi se nasuprot nalazišta Pogorišće u Donjem Orešju.

Slika 1. Posude za taljenje metala, Graci

izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 20) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

Ostali nalazi iz tog vremena su brončana fibula pronađena kod Nespeša i srebrni lanac (Slika 2) iz Gornjeg Psarjeva (1. stoljeće prije Krista). Prema Houški i Mačković (2007), srebrni lanac je iz dačkih radionica, a u Gornjem Psarjevu je najvjerojatnije završio kao izgubljeni ratni plijen rimske vojske na povratku iz Dakije. Naime, na tom području pronađeni su ostaci rimske ceste od Siscije (Sisak) do Petovije (Ptuj).

Slika 2. Srebrna ogrlica, Gornje Psarjevo

izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 22) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

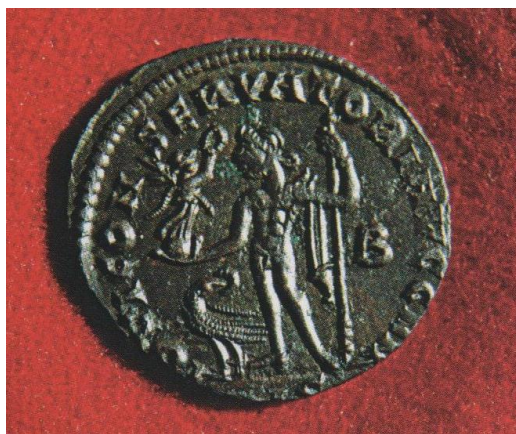
2.3. Antika

Dakle, Houška i Mačković (2007) kazuju kako je kroz zelinsko područje prolazila rimska cesta koja je spajala područje Save s Dravom. Dobronić (1951) potvrđuje kako joj je naziv Magna via. Stoga se Zelinsko prigorje, ali i Hrvatsko zagorje prema Houški i Mačković razvijalo pod utjecajem rimskih gradova Petovija (Ptuj), Andautonije (Ščitarjevo), Siscije (Sisak) te Murse (Osijek). Prema Hrvatskom zagorju se s glavne ceste, kod naselja Pyrri, odvajala sporedna cesta. Pyrri se najvjerojatnije nalazilo na mjestu današnjeg Komina. Tu pretpostavku potkrepljuju nalazišta keramike, grobnica, nakita (Slika 3), novca i ostalih predmeta, koji datiraju od II. do IV. stoljeća, upravo u Kominu. Dukat i Mirnik (2003) u svom radu opisuju pronalazak rimskih kovanica u Kominu. Seljak Ivan Novosel je 1918. prilikom obrade oranice „Kamenica“ pronašao glinenu posudu punu rimskog novca, težine oko 90 kg. Posuda je sadržavala cca. 30 000 kovanica, od kojih su većina bile antoninijani iz III. stoljeća. Seljani su počeli nositi novac svojim kućama, no ipak je veći dio novca završio u muzeju. Nalaz antoninijana u Kominu smatra se za jedan od najvećih Hrvatskoj (Slika 4).

Slika 3. Zlatna naušnica, Pyrri, Komin

izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 28) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej
Sveti Ivan Zelina

Slika 4. Novac cara Galerija Valerija Maksimina II. Daza (305.-312.), Pyrri, Komin
izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 28) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej
Sveti Ivan Zelina

2.4. Srednji vijek

Godine 1951. Dobronić piše kako se Zelina prvi put spominje tek u 12. stoljeću i to u dvije isprave. Prvu je izdao kralj Bela III. 1175. godine i u njoj potvrđuje pravo vlasništva na Zelinu zagrebačkim kanonicima, a drugu kralj Emerik 1200. godine koji pak potvrđuje vlasništvo nad Zelinom i Čazmom zagrebačkoj crkvi. Tada se po Houški i Mačković (2007) i prvi put spominje crkva Sv. Ivana Krstitelja. Vlast je u zelinskom kraju tijekom 13. stoljeća bila organizirana u obliku komitata Moravče. Komitat se može prevesti kao župa ili županija, a na čelu je bio župan. Desna ruka županu je zemaljski župan, a najviše tijelo bila je skupština koja se sastajala u Svetom Ivanu Zelini. Komitati se počinju gasiti u 14. stoljeću zbog jačanja kraljevske vlasti i visokog plemstva, a tako je bilo i s Moravčem. U nekoliko isprava se Zelina spominje kao trgovište, a prava stanovnika određena su tek ispravom bana Mikeca 1328. Mikec u toj ispravi poziva sve slobodne ljude da dođu u trgovište Zelinu kako bi obnovio staro naselje. Za uzvrat nudi oprost od plaćanja tržne pristojbe. Ako se odluče doseliti imaju oprost od svih tereta tri godine, a nakon toga plaćaju zemljarinu kao i svi ostali, tj. 12 denara. Tom poveljom ban Mikec potvrđuje pravo na sajam četvrtkom kao što je i prije bio običaj. U 13. stoljeću u Europi je počela rasti opasnost od Mongola, a u zelinskom kraju su se u bitkama istaknuli moravečki župani Abraham i Nikola te Toma i Bartol, sinovi kneza Tome, ujedno i pripadnici plemenitih rodova Bratila i Jako no oporavak od tatarskih razaranja tekao je vrlo sporo. Godine 1295. prvi put se u darovnici, gdje Ivan, sin palatina Dionizija

daje Nespeš Pavlu i Fabijanu kao zahvalu za njihovo služenje, spominje grad Zelingrad. Kako se u ispravi spominje kaštelan, Zelingrad je najvjerojatnije bio u kraljevskoj vlasti, a kasnije je mijenjao vladare. Najomraženiji su bili plemići Bičkele koji su bili poznati po nasilništvu i pljačkama.

2.5. Turska osvajanja i život nakon njih

Houška i Mačković (2007) opisuju kako su u vrijeme opsade Turaka u Zelingradu na čuvanju bili spisi iz Čazme. Obitelj Kerečenji je po završetku turskih ratova morala vratiti spise no oni to nisu učinili. Obitelj je polako nestajala, a Zelingrad propadao. Cijeli je kraj nakon Turaka bio opustošen, a stanovništvo se raselilo. U 17. stoljeću se Zelingrad spominje kao ruševina, a posljednji nasljednik Ladislav Kerečenji oporučno ga ostavlja Tomi Mikuliću i Gabrijelu Črnkociju. U to vrijeme se Hrvatski sabor sastajao uglavnom u Zagrebu ili Varaždinu, no malo je poznato da se u ratnim uvjetima zbog navale Turaka sabor održao u Kominu, „na livadama ispod crkve Sv. Tri kralja kraj Lonje“. Sjednicom je predsjedao ban Nikola Erdödy, a zapovjednici koji su tada bili imenovani imali su važnu ulogu u obrani od Turaka.

U 18. stoljeću većina posjeda zelinskog kraja pripadala je obitelji Patačić. Utvrde i gradovi pod njihovom vlašću bili su: Novo Mjesto, Blažev Dol, Bisag i Rakovec. Upravo je tada, u 18. stoljeću, održano posljednje suđenje vješticama u Hrvatskoj. 15. prosinca 1751. u Zelini na smrt su osuđene Magda Brcković, Marijana Brukec i Marijana Vugrinec. Naime, Marijana Frajt je optužila Marijanu Vugrinec da joj je čaranjem uzela nogu i ruku. Vugrinec je da bi opravdala sebe, ostale žene navela kao vještice. Marijana Vugrinec preminula je uslijed dvadesetosatnog mučenja, a njezino tijelo spaljeno je za primjer drugima. Ostale žene su na mukama potvrdile sve optužbe i bile su osuđene na spaljivanje. No ipak, umrle su dekapitacijom, a tijela su im spaljena. Progonima je na kraj uspjela stati tek carica Marija Terezija nakon nekoliko pokušaja.

Godine 1839., po Houški i Mačković (2007), u Svetom Ivanu Zelini predstavljen je „Privilegij plemenitog velikog ceha svetoivanjskoga“. Ceh je okupljao sve vrste obrtnika. Pažić (2006) objašnjava kako se u 19. stoljeću u samom gradu svi bili obrtnici i trgovci, a tek dvije seljačke obitelji. Seljaci su sva dobra od obrtnika i trgovaca uzimali „na vjeru“, a plaćali su u jesen kad su prodali vino po čemu se vidi važnost uzgoja vinove loze u cijelom zelinskom kraju. U to se vrijeme građanski sloj zabavljao po kavanama, u lovu ili odmarao u

ladanjskim kućama po zelinskim „bregima“. U grad su navraćali i putnici zabavljači kao što su „Tirolski pjevači“, češki muzikanti, „Napolitanci“ iz Italije koji su također muzicirali, pokoji cirkus i slično. Ostali puk bio je vezan za rad na zemlji no važan čimbenik su u tom društvenim sloju bila proštenja i sajmovi. Glavna proštenja u kraju odvijala su se na Ivanje, Križevo, Tijelovo, Veliku Gospu i Posvetilo. Jedno od glavnih proštenja održavalo se kod zavjetne crkve Sveta Tri Kralja u Kominu. Zavjetna, što bi značilo da je povezana nekim čudom. U Kominu postoji predaja kako je seljak Prevarek orao volovima koji su nogama upali u neku rupu. Volovi su se preplašili i počeli bježati, a Prevarek zazvao pomoć Majke Božje. Ona je zaustavila volove, a Prevarek je u rupama pronašao ćup s rimskim novcem. S tim je novcem, u znak zahvale, dao izgraditi kapelu na kojoj se nalazi reljef koji prikazuje taj događaj. Obrtnici koji postoje još i dan danas i vezani su uz proštenja su medičari i licitari. U Zelini su preostali Dragije dok su u selima Bosni i Bedenici licitarske obitelji Cvrlja i Bičak. Njihovi proizvodi se mogu naći na svim okolnim proštenjima, kao što je u Kominu ili Mariji Bistrici i nematerijalna su baština Zelinskog prigorja po čemu je kraj i poznat (Slika 5).

Slika 5. Licitarsko srce, obitelj Bičak

izvor: Lucija Dragija, praunuka Đure Bičaka

Houška i Mačković (2007) opisuju kako je blagostanje u zelinskom kraju prekinuo veliki požar 3. svibnja 1842. godine. Pažić (2006) govori kako je službeni uzrok požara nepoznat no kako kruži priča koja ima veze s vojnicima koji su prolazili kroz zelinski kraj.

Houška i Mačković ipak donose sjećanja učitelja Stjepana Cankija. On opisuje kako su u to vrijeme prolazili vojnici iz Varaždina za Zagreb, a pošto je bio svibanj, Svetoivanjci su radili u svojim vinogradima. Žene su se za to vrijeme zabavljale i opijale s vojnicima, a kako vinogradi nisu bili daleko, muževi su to saznali i vratili kućama te je došlo do svađe. Komandant je svađu zaustavio i ukorio vojnike no kako su vojnici ostali povrijeđenog ponosa, na odlasku iz grada bacali su rakete na krovove kuća. Buknuo je požar, a zahvaljujući jakom vjetru vrlo brzo se proširio cijelim gradom ali i okolna zdanja. Građani su ostali prosjaci te je pred njima bilo vrijeme teškog oporavka. Nakon toga većinom su se u gradu zidale ciglene zgrade. Kako se zelinski kraj oporavio svjedoči prometna povezanost s Zagrebom. Isprva su to bili samo autobusi Ferdinanda Budickog, a između dva svjetska rata Chevrolet autobusi mjesnog poduzetnika Nikole Kosa-Vuteka (Slika 6). Danas je Sveti Ivan Zelina grad u Zagrebačkoj županiji i zajedno sa susjednim općinama čini cjelinu – Zelinsko prigorje.

Slika 6. Autobus Chevrolet (tip 1920.-1925.) Nikole Kosa Vuteka pred gostionom Zebić u Zagrebu
izvor: *Prilozi za povijest Sv. Ivana Zeline i okolice II.* (str. 78) pl. Pažić, M. (2006), Muzej
Sveti Ivan Zelina i Matica hrvatska – ogranak Sveti Ivan Zelina

3. MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

3.1. Zelingrad

Mačković (2010) Zelingrad opisuje kao srednjovjekovni utvrđeni dvorac, tj. burg koji se smjestio 5 kilometara zapadno od Svetoga Ivana Zeline, na sjeveroistočnim obroncima gore Medvednice (Slika 7). Dvorac je okružen obrambenim zidom s tri polukule. Houška i Mačković (2007) pišu kako se o povijesti Zelingrada ne zna mnogo, pa tako ni kad je sagrađen. Uvriježeno mišljenje je da se sagrađen nakon provale Tatara kao zaštita od mogućih budućih osvajača, a prije 1295. godine jer se tada spominje i darovnici Ivana, sina palatina Dionizija. Danas je od Zelingrada ostala samo ruševina. Prema legendi, Ladislav Kerečenji, vlasnik Zelingrada, kupio je svojoj kćeri Juditi dvorac Mikulov u Moravskoj. Judita se trebala udati za hrvatskog bana Franju Frankopana Slunjskog. Ban se u jesen 1572. iz Zagreba uputio prema Juditi u Moravsku, zajedno sa svadbenom povorkom. Putem je banu pozlilo te je umro, a Judita se odlučila zarediti.

Slika 7. Zelingrad danas

izvor: <https://www.muzej-zelina.hr/hr/projekt-obnove-zelingrada/zelingrad/> Pristupljeno: 2.5.2022.

Kako Zelingrad ne bi utonuo u zaborav, za to brinu Vitezovi zelingradski. Na svojoj službenoj stranici (vitezovi-zelingradski.hr) navode kako je udruga osnovana 2007. godine da bi prezentirala srednjovjekovni Zelingrad te život u njemu u razdoblju 15. i 16. stoljeća pošto je baš onda bilo njegovo „zlatno doba“. Društvo Vitezova zelingradskih gostuje na mnogim turnirima i srednjovjekovnim festivalima rekonstruirajući razne bitke (Slika 8).

Slika 8. Vitezovi zelingradski u gostovanju na srednjovjekovnom festivalu u Svetvinčetu, 2017. godine

izvor: <https://www.vitezovi-zelingradski.hr/hr/info/gallery> Pristupljeno: 2.5.2022.

3.2. Dvorac Paukovec

Prema Houški i Mačković (2007) Paukovec je 16. stoljeću bila kurija koja se nalazila na posjedu Landomerec (Slika 9). Landomerec je bio obiteljski posjed plemićke obitelji Bradač. Ana Bradač posinila je Nikolu Istvanffyja, čime je on dobio i pravo na posjed. Istvanffy je nakon ratovanja protiv Turaka sudjelovao u važnim državnim poslovima te postaje jednim od najvažnijih povjesničara tog vremena. Kako je boravio u svom dvorcu u Vinici, poklanja Paukovec isusovcima koji su u to vrijeme osnovali zagrebački kolegij u Zagrebu. Isusovci su sagradili velebnu kuriju za profesore s kolegija. Kurija je u prizemlju imala svoju kapelicu, kuhinju, smočnicu, šest soba za sluge i još šest soba za profesore, a na

katu dvije blagovaonice i još dvanaest soba. Oko kurije sagrađeno je još mnogo gospodarskih zgrada kao što je bila velika staja za krave. Cijeli posjed prostirao se na 96 jutara oranica, sjenokoša, vinograda, šuma i voćnjaka. Isusovci su obitavali Paukovcem čak dvjesto godina tokom kojih su često imali sukobe s lokalnim plemićima koji su također polagali prava na određene dijelove posjeda. Houška i Mačković navode opis Paukovca putopisca i književnika Joakima Vujića iz 1798. godine koji govori o prekrasnim sobama dvorca, salonima ukrašenim ogledalima i vrijednom namještaju unutar njih. Okoliš dvorca krasio je engleski park s drvoredima lipa i kestena gdje su bile postavljene klupe i kipovi antičkih bogova. Na posjedu su se mogli vidjeti i ribnjaci te zvjerinjak s jelenima, košutama, srnama i veprovima.

Slika 9. Dvor Paukovec početkom 19. stoljeća prema crtežu ing. arh. K. Jurišića

izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 113) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

Nakon što se ukinuo isusovački red 1774. godine posjed preuzima grof Kristofor Niczky. Niczky nadograđuje dvorac u oblik u kojem je bio sve do rušenja 1922. godine. Marija Ana bila je njegova unuka koja je djetinjstvo provodila u Paukovcu, Šuševu (Gradišću) ali i u kući u Beču. Udala se za grofa Petra Erdödyja te rodila troje djece: Frederiku, Mariju i Augusta. Grofica je prijateljevala sa slavnim Ludwigom van Beethovenom. U vrijeme tog prijateljstva nastaje njegova *Pastoralna simfonija* u kojoj su teme i hrvatski pučki napjevi. Pretpostavka je da je hrvatske napjeve Beethoven upoznao upravo preko Marije Ane kako je i ona sama rado svirala glasovir iako je bila neizlječivo bolesna. Beethoven joj je čak posvetio svoja dva Tria

op. 70 br. 1 (Geistertrio) i br. 2. Kada se grofica preselila u Paukovec iz Beča zbog okupacije francuske vojske, svom prijatelju Beethovenu šalje butelje vina iz svog imanja te izmjenjuju pisma. U jednom pismu Beethoven izražava namjeru dolaska u Paukovec no to se iz nepoznatih razloga nije dogodilo. Mariji Ani umiru sin i najstarija kćer te nakon njene smrti imanje preuzima zet, barun Karlo Badenfeld, koji ga prodaje. Nakon toga, dvorac počinje propadati. Paukovcem su još vladali Leitgebeli, Bolitsi, Reisneri te Bombellesi. Dvorac je srušen 1922. godine kako bi se prodala cigla.

3.3. Crkva Sveta Tri kralja u Kominu

Crkva Sveta Tri kralja se prema Houški i Mačković (2007) prvi puta spominje 1669. godine kada ju je posvetio zagrebački biskup Martin Borković. 1726. godine proširena je i povišena te je potpuno obnovljena. Glavni oltar se ubraja u jedne od najljepših drvenih baroknih oltara sjeverozapadne Hrvatske (Slika 10). Na oltaru se s lijeva na desno nižu sveci: Sv. Ivan Krstitelj, sv. Ana, sv. Petar, sv. Pavao, sv. Elizabeta Ugarska i sv. Ivan Nepomuk, a iznad njih kip Bogorodice s Djetetom i sveti kraljevi Stjepan i Ladislav. Središnja oltarna slika prikazuje Poklonstvo kraljeva.

Slika 10. Glavni oltar, crkva Sv. Tri kralja, Komin
izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 92) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

Ljepotom se, što se tiče kiparstva, još ističu oltar svete Elizabete Ugarske, oltari Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana. Zidne slike tematikom su vezane uz Kristovo rođenje i darove Duha Svetoga, a u kapeli Sv. Elizabete koja je naknadno sagrađena tematika je život Sv. Elizabete. Kapela Sveta Tri kralja nadograđena je 1710. godine, a oltar joj krasi štuko-reljef kojeg je dao izraditi seljak Prevarek uz kojeg se veže legenda o volovima i pronalasku čupa s novcem.

3.4. Kapela Majke Božje Žalosne u Prepolnu

Po Houški i Mačković (2007) Kapela Majke Božje Žalosne sagrađena je 1723. godine u Prepolnu. Skromno je građena no oko 1766. godine joj je prigradena sakristija i povećana lađa. Glavni oltar je klasičan barokni oltar, bogat s mnogo dekoracija. Oltar ima gornji i donji dio. U gornjem dijelu anđeli slave Boga dok su u donjem dijelu kipovi sv. Ignacija, sv. Franje Ksaverskog, sv. Ivana Evanđelista i sv. Marije Magdalene. Kipar navedenih je Franjo Antun Straub iz Bavorske, najistaknutiji barokni kipar svoga vremena u Zagrebu i okolici. Pieta (Majka Božja koja drži mrtvog Krista u krilu) u Prepolnu se smatra za Straubovo kasnije djelo koje obuhvaća sve odlike njegovog kiparskog stila (Slika 11).

Slika 11. Pieta, rad kipara Franje Antuna Strauba, oko 1765. godine, Prepolno
izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 102) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

3.5. Crkva Sv. Ivana Krstitelja u Zelini

Houška i Mačković (2007) pišu kako se crkva Sv. Ivana Krstitelja u Zelini prvi put spominje 1200. godine u ispravi kralja Emerika, dok je Zelina još bila sjedište župe Moravče. 1383. godine je akvilejski patrijarh Filip čak ponudio oprost svima koji dođu u crkvu Sv. Ivana Krstitelja u određene blagdane. Oprost se moglo dobiti na Novu godinu, Tri kralja, Veliki petak, Uskrs, Duhove i Tijelovo. 1803. godine, adaptiranu i dograđenu crkvu, posvetio je sam zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovec. Horvat (1971) govori kako je nekada u crkvi u Sv. Ivana Krstitelja u Zelini, ali i u okolnim crkvama bilo mnogo bogatstava no malo ih je očuvano. Danas u crkvi možemo vidjeti kameni kip Žalosne Marije iz 17. stoljeća, predivnu baroknu krstionicu iz 18. stoljeća te propovjedaonicu iz istog razdoblja (Slika 12).

Slika 12. Unutrašnjost crkve Sv. Ivana Krstitelja u Zelini

izvor: <<https://zupa-svivanakrstitelja.hr/multimedija?page=4>> Pristupljeno 5.5.2022.

3.6. Kurija obitelji Domjanić u Donjoj Zelini

Dragija 2000. godine piše kako se pjesnik Dragutin Milivoj Domjanić rodio 12.9.1875. godine u plemićkoj obitelji. Kurija je i dan danas ostala u vlasništvu potomaka koji u njoj i žive (Slika 13). Građevina je jednokatna s parkom koji je okružuje. Sagrađena je 1907. godine na mjestu stare drvene kurije. Domjanić je odrastao na posjedima od kojih je ostala samo navedena kurija, završio studij prava u Zagrebu, a pjesništvom se počinje baviti već u gimnaziji. Poznate Domjanićeve zbirke pjesama su *Kipci i popevke* (1917.), *V suncu i senci* (1927.) i *Po dragomu kraju* (1933.). Upravo je u zelinskom kraju pronalazio inspiraciju

za svoje stihove, a kada bi ga netko svrstao u zagorske pjesnike, on bi se naljutio kazivajući kako postoji srodnost između Zagorja i Prigorja no on je Prigorac, a njegov kraj je Prigorje. Mnoge Domjanićeve pjesme su uglazbljene još za njegova života te su njegove pjesme u hrvatskim vokalnim skladbama najzastupljenije.

Slika 13. Kurija obitelji Domjanić u Donjoj Zelini

izvor: *SVETI IVAN ZELINA osam stoljeća pisane povijesti i kulture* (str. 137) Houška, M. (2000), Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Grad Sveti Ivan Zelina

4. MEDIČARI I LICITAR

Kao što je već i opisano, prepoznatljivost Zelinskom prigorju daju medičari i licitari. Nikolić Milan je 70-ih godina prošlog stoljeća prikupljao etnografsku zbirku zelinskog muzeja i sve pisao u svojim zabilješkama. Prema jednoj od mnogih zabilježaka, 1979. godine posjetio je selo Bedenica kako bi doznao više o licitarskom i medičarskom poslu. Sve detalje otkrio mu je Đuro Bičak. Bičak je izučio zanat u Mariji Bistrici, a samostalno je radio od

1943. Licitarski se proizvodi dijele na tri vrste: različiti predmeti od tijesta, predmeti od voska te *gvirc* i *medica*.

4.1. Predmeti od tijesta

Tijesto se mijesilo u koritu, a potom zbog svoje žilavosti premijesilo na takozvanom *brehu*. „Breh je oniži stolić sa polugom pričvršćenom na jednom kraju stola, ali na tom mjestu pomičnom. Umiješano tijesto stavlja se na ploču „breha“ i sa polugom se stalno pritište. Na taj se način tijesto premijesi.“ (Nikolić, 1979, str. 3). *Mličenjekom* ili valjkom, tijesto se valjalo na određenu debljinu te se naposljetku rezalo različitim kalupima kao što su srca, *bebe*, *konjeki*, medenjaci i slično (Slika 14, Slika 15). Upotrebljavale su se biljne boje; žuta i crvena. Pečeni proizvodi se boje, a nakon toga ukrašavaju masom od krumpirovog brašna. Na oblik bebe lijepe se slike djevojčice i dodaju natpisi. Za medenjake se uzima pola tijesta od šećera i pola tijesta od meda te se dodaju cimet i vanilija.

Slika 14. Licitarska beba, obitelj Bičak

Slika 15. Medenjaci, obitelj Bičak

izvor: Lucija Dragija, praunuka Đure Bičaka

4.2. Predmeti od voska

Voštani predmeti bili su, kako Nikolić navodi, svijeće i zavjetne figure, a materijal za izradu bio je parafin, vosak, pamuk za fitilj i boje za vosak. Na vertikalni kotač su se stavljala 34 fitilja te se kotač vrtio iznad kotla s rastopljenim parafinom. Parafinska masa se uzima i sipa niz fitilj, a postupak se ponavlja dok se ne dođe do željene debljine predmeta. Izrađivale su se dvije vrste svijeća: zavjetne i obične svijeće u boji. Zavjetne svijeće imaju naljepnice svetaca od staniola. Od voska se izrađuju i *zagovori* (Slika 16). Crveni parafin se ulijeva u

kalupe raznih oblika kao što su kravice, konji, lik muškarca/žene, dijelovi tijela i slično. *Zagovore* vjernici i dan danas ostavljaju u crkvama kod oltara sveca kome se idu zagovoriti.

Slika 16. Zavjetna figurica (zagovor)

izvor: *Prilozi za povijest Sv. Ivana Zeline i okolice II.* (str. 72) pl. Pažić, M. (2006), Muzej Sveti Ivan Zelina i Matica hrvatska – ogranak Sveti Ivan Zelina

4.3. *Gvirc i medica*

Nikolić zapisuje kako je za *gvirc* potrebna voda, med u saću i sjemenje imele i potrebno je da kipi u bačvi 5-6 tjedana. Postotak alkohola može doseći i 18 maligana, a kada se ide na sajam ili proštenje *gvirc* se rijedi vodom. Za medicu je potrebna voda i med, a može se konzumirati odmah nakon pravljenja.

5. OBREDI I OBIČAJI KROZ GODINU

5.1. *Svatovski običaji*

5.1.1. *Odabir partnera*

Prema rukopisu Walka Stipetić (1904-1905) uobičajena dob za ženidbu momaka bila je 18 godina, djevojaka već u 15. godini. Kada bi dakle momak i djevojka ušli u tu dob,

roditelji bi ih prvo počeli zadirzivati i izbijati šale. Momak na to uglavnom hladnokrvno odgovara „a kad mi je Bog dosudio mora vre i to biti“, a djevojka bi sramežljivo odgovarala „nekak, koj¹ nemrete čkometi. Iako je danas ovaj običaj u potpunosti izumro, u prijašnjim vremenima su roditelji bili ti koji su odlučivali o tome kad i s kim će se djeca ženiti. Kada su roditelji tražiti ženu za sina, najpoželjnije osobine bile su da je djevojka zdrava, radišna, tiha i moralna. U davna vremena se nije gledalo na ljepotu i bogatstvo no u 20. stoljeću bogatstvo je bilo itekako ključno. Prije je za mladu bila dovoljna krava, krmača ili 100 tadašnjih kruna. Poželjne osobine kod mlade nisu se mijenjale, a bio bi skandal ako je djevojka bila jezičava, odnosno puno pričala. Bogatiji momci imali su mogućnost sami birati svoje žene. Ljubav se nije shvaćala previše ozbiljno. Ako se djevojka zaljubila u nekog mladića no ima priliku udati se prije za drugoga ili pak bogatijeg, poći će za onog koji će ju prije ženiti. Kada se dvoje mladih zavole pred ostatkom sela i ukućanima skrivaju svoju ljubav no na kraju se odaju u zajedničkim poslovima u polju, darivanjem jabuka na Božić i slično, a ako momku netko pokuša oteti djevojku, doći će do svađe. Roditelji žele oženiti sina kako bi snaha pomagala svekrvi u poslu. Djevojka pak ako nije udata do svoje devetnaeste godine, zovu ju *stara dekla*, što je predstavljalo veliku sramotu. Ukoliko su roditelji birali svome sinu ili kćeri partnera, to je radila majka uz pomoć ženske strane rodbine i susjeda. Većinom se biralo partnere iz istog ili okolnih sela. Rijetki su slučajevi da su se mladi iz različitih krajeva ženili.

5.1.2. Snoboki

Prema Dragiji (2001) u knjizi knjizi *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“ 1901.2001.*, kada bi se odlučilo tko će koga uzeti, majka potencijalnog mladoženje šalje svoju prijateljicu u kuću djevojke. Prijateljica koja je posrednik naziva se još i *greblica*. Greblica mora biti ozbiljna žena od povjerenja te komunikativna. Njezin zadatak je obzirno se raspitati u djevojčinoj kući što ukućani misle o dotičnom mladiću. Također hvali zainteresiranog mladića i njegovu obitelj. Kada bi odgovori bili povoljni za mladića, išlo se u *snoboke* ili prosidbu. U rijetkim slučajevima kada bi ljubav bila obostrana snoboki su formalnost, no u većini prilika to nije bilo tako. U to vrijeme udavalo se i ženilo zbog *grunta* kako bi se izbjegla još veća neimaština. U snoboke su najčešće išla dvojica ili trojica, dakle mladenac i netko od rodbine tko ujedno i vodi glavnu riječ. Stigavši u djevojčinu kuću vode se neobavezni razgovori nakon kojih rođak govori svrhu dolaska. Ukoliko svima sve odgovara otac upita kćer za njeno mišljenje, a ona sramežljivo odgovara da će biti kako se on dogovori. Nakon toga slijedi dogovor oko *miraza*. Oko pokretnina kao što je namještaj uglavnom nije

¹ prema Kajkavskom rječniku okolice Sv. Ivana Zeline Stjepana Dragije, Zelinci govore koj umjesto kaj

bilo previše posla no kad je riječ o zemljištu onda je drugačije. Djevojka je obično dobivala jedan ili više komada zemljišta kao što su oranice, vinogradi, šume i slično, a mladićeva strana je često negodovala jer je smatrala da dobiva premalo. Tek kada je miraz dogovoren stvar je riješena. Ukoliko je prosac odbijen, postaje predmetom ogovaranja i podsmjehivanja u selu. Bogate i lijepe djevojke često su birale prosce, no siromašne i manje lijepe morale su prihvatiti što se nudi. Isto je bilo i kod muškog spola.

5.1.3. Zaruke

Nadalje, Dragija (2001) govori kako nakon što je djevojka isprošena, mladenci idu svećeniku najaviti namjeru sklapanja braka ili *zapis*. Tom prilikom mladi nose poklon župniku prema svojim mogućnostima ili po njegovoj želji. To su uvijek bili domaći proizvodi. Tri tjedna od zapisa, svećenik tri puta nakon mise oglašava tko će se ženiti, što žene vjerno prate kako bi imale o čemu razgovarati. Ubrzo nakon zapisa priređuju se zaruke, a za tri tjedna svadba. Zaručnici uoči zaruka kupuju prstenje, a ako je zaručnik bogat, zaručnici u Zagrebu kupuje i naušnice, lančić te sat. Skromniji pokloni bili su između dva svjetska rata kada djevojka dobiva samo svileni rubac. Kasnije se kupuje samo prstenje ali se po njega nije išlo u Zagreb nego se najčešće kupovala bižuterija na proštenju. Zaruke se održavaju u djevojčinoj kući gdje se nalazi njezina rodbina i obitelj, a zaručnik dolazi s najužom rodbinom i *mužikašima*. Netko od mladićeve pratnje se svima obraća riječima: „Mi smo došli z dalekoga puta k vam jer pri ove poštene hiže je tičica teru si je naš tiček zobrao. On je nje neke donesao i štel bi je to dati.“. Zaručnica dolazi s tanjurom i jabukom na tanjuru, zaručnik ispod jabuke stavlja svileni rubac te nakon toga mladi sjedaju jedan pored drugog. Walka Stipetić (1904-1905) spominje da mladić u jabuku zabode novac (do 200 kruna) kako bi *zakapario* djevojku. Ako djevojka odustane od zaruka, mora vratiti dvostruku kaparu. Kada se počelo kupovati prstenje, tada mladić djevojci stavlja prsten i službeno postaju zaručnici te se slavi sve do jutra. Znalo se dogoditi da zaručnica odustane od svatova jer je bila prisiljena na udaju, no u tom slučaju je morala vratiti zlatninu. Ipak, mladići nisu odustajali jer su rijetko bili prisiljeni ženiti djevojku koju ne žele.

5.1.4. Pripreme za svadbu

Dragija (2001) piše kako vrijeme od zaruka do svadbe zaručnici koriste kako bi se bolje upoznali. Tada zaručnik slobodno dolazi u djevojčinu kuću kad želi, ali pod budnim okom njene majke. Walka Stipetić (1904-1905) zapisuje kako se u nekim slučajevima svadba spremala i nekoliko mjeseci ranije. U vjerenikovo kući pripremala se soba u kojoj će biti mladenci. Također, hrani se stoka i perad za svatove. Isto je i kod djevojke, osim uređivanja

sobe. Djevojka mora sama sebi sašiti fino rublje i kupiti novi prsluk te mladencu sašiti vjenčano odijelo. Ako je djevojka iz bolje obitelji kupuje si vijenac za glavu, a u protivnom posuđuje od djevojaka koje su se već udale. Prema Dragiji, dva dana prije svadbe rješavao se prijevoz miraza u zaručnikovu kuću, takozvano *ormarovo*. Zaprežnim kolima prevozio se namještaj (spavaća soba s posteljinom), a za kola se vezala krava ako je bila dio miraza. Do prije druge polovice 20. stoljeća miraz je bio skromniji. Uz zaručnika je na ormarovo išao i rođak koji pregovara oko plaćanja miraza. Miraz su plaćali živom kokoši okićenom vrpčama. Kokoš je označavala „živo za živo“, to jest živa kokoš za zaručnicu. Zaručnici zajedno pozivaju rodbinu i prijatelje na vjenčanje dolaskom u njihove kuće. Posebno su odabrani *svati*. Oni su bili mladi muškarci koji bi pratili par na vjenčanje i idući dan k mladencu. Izabrana je i *Podsneš*. Podsneš je vjenčana ili *debela* kuma koja sama bira *devera*, *debeloga* ili vjenčanog kuma. Podsneš i dever su rodbina mladenaca i nisu bračni par. Najvažnija osoba pored mladenaca bio je *domaći japica* koji je zadužen za vođenje protokola, stoga se birao uvaženiji i jezičljiv sumještatin. Također su vrlo važni bili *veselniki* ili mužikaši. *Foringaši* su prijevoznici koji zaprežnim kolima voze mladence. Kuharice ili *sukačice* također se vrlo oprezno biralo, a najvjestija od njih bila je glavna kuharica. Svi koji su se osjećali obaveznima, donosili su mladencima sve što je bilo potrebno kako bi svadba dobro prošla. *Kitice* ili reveri su se također dobivali jer je uvijek netko u selu uzgajao ružmarin. Prije pojave današnjih vjenčanica, mladenke su nosile nošnju. Mladenka se uređuje kod kuće, a za frizuru je zadužena vještija žena koja je kosu uvijala u lokne *brenerom*. Na glavu stavlja *granclin* (vijenac) sa *šlajerom* (velom). Nikolić (1976) u svojim rukopisima navodi kako su prije vijenaca mladenke nosile krune no taj je običaj izumro. Podsneš također nosi nošnju, no na glavi ima *poculicu*, a u ranijem razdoblju *peču* (veliki bijeli rubac). Mladenac je u ranijem razdoblju nosio odijelo koje bi mu sašila zaručnica, a kasnije kupljeno odijelo i bijelu košulju. Kosa je bila zalizana.

5.1.5. Svadba

Nadalje, Dragija 2001. godine u navodi kako se svadba prvo održava u kući mladenke, a tek onda kod mladenca. Svadba je trajala od subote do ponedjeljka. Kod mladenca se okupljaju svatovi, dever, podsneš, domaći japica i mužikaši. Japica blagoslovi sve svatove svetom vodom, a mladenca njegov otac. Japica odabire još i *svetskog česnika* koji će voditi svadbenu povorku. Tada kreću k mladenki. Ispred njene kuće kreće protokol koji se poštuje još i danas. Mladenkin domaći japica upita pristiglu svitu: „Gdo ste je i kaj očete pri ove poštene hiže?“. Mladenčev svatski česnik odgovara: „Falen Isus i Marija, gospon domaći

japica! Mi smo čuli takav glas da je Isus i Marija pri vas!“. Japica će na to: „To je lepi glas.“. Svatski česnik započinje priču o *tičeki teri sebi išće para*, te kako je upravo u njihovoj kući *tičica koja bi pasala njihovom tičeku* i traži da uđu u kuću kako bi je našli. Japica prvo dovodi djevojčicu, pa stariju ženu i tek onda pravu mladenku. Mladenci se ljube i ulaze u kuću. Gostima se stavljaju kitice, jede se i pije i potom kreće u crkvu na vjenčanje. Japica i roditelji blagoslivljaju mladence, a mlada se oprašta od roditelja uz plač. Mužikaši i mladenkini roditelji ne idu u crkvu na vjenčanje. Običaj fotografiranja svadbe stigao je 30-ih godina 20. stoljeća. Isprva je fotograf dolazio u selo i fotografirao svadbu pred vratima štaglja kao fotografskom pozadinom, a kasnije se fotografiralo nakon vjenčanja (Slika 17).

Slika 17. Svadba kod Fučkana 1924. godine

izvor: *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva "Zelina" 1901.-2001.* (str.88). Houška, J. (2000). Sv. Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“

Na povratku iz crkve prema mladenkinoj kući, Dragija navodi kako mladenci sjede zajedno u kolima, a podsneš i dever zajedno u drugim kolima. Često se prije dolaska k mladenki stalo u krčmi te se taj običaj nazivao *stavišće*.

Po Dragiji, prije večere pjeva se *Anđeo Gospodnji*, a potom slijedi juha. Nakon juhe pečeno i kuhano meso i gibanica, a pred jutro gulaš i paprikaš. Jedino piće bilo je vino. U

vrijeme neimaštine i gladi čestu su na svadbe dolazili i nepozvani gosti samo kako bi se najeli. Nakon večere mladenci nazdravljaju svadbi *kupicom vina*, ispijaju i ljube se. Mladenac plaća mužikašima za ples koji će otplesati s mladenkom. Mužikaši su svirali *tropaču* iliti brzi ples sitnog koraka, *rašpu*, polku, valcer i swing. Najčešća kombinacija instrumenata bila je s dvije violine, *cimbulama* i *bajsom*. Potom japica bira parove koji plešu. Te plesove zvali su *napitnicama*. Nekađ bi se japica našalio pa je spajao parove koji se ne podnose ili su pak nekađ bili u vezi. Nakon plesa ispijalo se vino i parovi su se morali poljubiti pa je često dolazilo do nećkanja. Upravo su svadbe bile prilika za upoznavanje partnera, no isto tako su često izbijale tučnjave zbog previše alkohola pa je japica morao paziti što se događa i podsjećati na pravila ponašanja. U noći su dolazile *mačkare*, to jest maškare. Jedan od maškara morao je skinuti masku kako bi ih pustili u kuću. Maškare plaćaju mužikašima nekoliko pjesama, goste se i nakon toga odlaze.

Nadalje, Dragija opisuje kako pred jutro veselnik skuplja darove. Sakupljanje ide određenim redoslijedom: mladini roditelji, dever i podsneš, krsni i firmani kumovi pa tek onda ostali. Darovi su bili pokazani da svi vide i nisu bili bogati kao danas. Većinom su to bili darovi kao što su marame, ručnici, posteljina, platno, a novac rijetko. Svaki dar je stavljen na tanjur kako bi ga svi mogli vidjeti. Nakon darivanja se tanjur zavrteo na podu i ako je tanjur pao s otvorom prema gore, rodit će se žensko dijete, a ako je bilo suprotno onda će se roditi muško dijete. Potom dolaze *bokci*. Bokci su zapravo bile maskirane kuharice koje daju šeflu domaćem japici. Japica šefljom skuplja novac od gostiju i daje ga kuharicama za njihov trud. Trud tim novcem plaćaju mužikašima da sviraju nekoliko pjesama. Na jutro svadba ide u dvorište gdje se opet pjeva *Anđeo Gospodnji*, a potom i *Zorja je, zorja*. Pleše se *pod most*, služe se rakije i likeri. Ujutro se gosti razilaze, a mladenci odlaze u mladenčevu kuću. Mladenki rastanak s roditeljima teško pada jer mladenca ne poznaje dobro, a ako se udaje u udaljeno selo, ne poznaje ni svekra ni svekrvu.

Po ulasku u novi dom, Dragija opisuje kako se mladenka pozdravlja sa svekrom i svekrvom. Sjedaju za stol, japica održi govor te slijedi *nakoilejnče*. Mladenka preko stola u ruke uzima muško dijete u starosti između jedne i tri godine. Dijete stavlja na koljena, malo ga drži, daruje jabukom u koju je otisnuto nekoliko kovanica. Vraća dijete majci, ali ispod stola. S time se simbolizira želja da dijete koje će mladenka roditi biti muško. Mladenka se tada presvlači, odnosno umjesto grancina stavlja poculicu. Grancin skida jedan od mužikaša gudačom te ga stavlja nekoj od djevojaka na glavu. Time nagovješćuje da je ona sljedeća na redu za udaju. Mladenki se plete kosa u pletenice koje se svijaju u punđu što označava udanu

ženu. Snaha mora i pomesti razbacanu slamu ili lišće da se vidi hoće li biti vrijedna i radišna. Opet se sjeda za stol, jede, kasnije pleše i zabavlja. Popodne je bilo rezervirano za spavanje i odmor kako bi se navečer nastavilo veselje. Dakle, navečer se nastavlja svadbeno veselje, ali ovaj put kod mladenca zajedno s njegovom rodbinom. Mladenka na glavi ima poculicu. Zbijaju se šale na račun prvog zajedničkog spavanja mladenaca. Sav protokol je isti kao i kod svadbe u mladenkinoj kući, osim što nema darivanja. Također, kod mladenca se izvode napitnice, ali i njihov drugi oblik – *visenje*. Za razliku od napitnice, ovdje svatko sebi bira para s kim pleše. Muškarac će izreći koju ženu želi, prebaciti joj ručnik oko vrata, poljubiti je i plesati s njome, a isto rade i žene. Ujutro se opet pleše i pjeva, a poslijepodne svadba završava, no nakon tjedan dana slijedi repriza. U mladenkinoj kući pripremila se večera, ali ovaj puta za manje uzvanika. Mladenac plaća jednog mužikaša koji izvodi šalu *kupovanje kuože*, tj. kupovanja kože koja je u prenesenom značenju mladino djevičanstvo. Tek tada su svadbeni običaji završeni.

5.2. Umiranje

Walka Stipetić (1904-1905) zapisuje kako je smrt tadašnjim ljudima bila normalna pojava koje se nitko previše ne bi bojao. Govori o mnogim slučajevima kada bi očevi i majke još za života prenosili imetak na sinove, rjeđe kćeri ili pak tek na samrti radili oporuke. Muževi bi ostavljali imanje ženi, naglasivši da ako će se djeca dobro odnositi prema majci, ona mora sve ostaviti njima, no ako to neće biti slučaj, ona ima pravo ostaviti ga kome god ona želi. Ako umru punoljetni djevojka ili mladić bez potomstva, njihov imetak prelazi na braću ili roditelje ukoliko prije nisu sastavili testament. Kada ukućani opaze da nekome nije dobro, prvo zovu svećenika da mu podijeli posljednju pomast dok oni za to vrijeme mole. Ukoliko postoji mogućnost da će bolesnik u noći preminuti, netko uvijek ostaje uz njega bdjeti kako u zadnjim trenutcima ne bi bio sam. Umirućeg polažu na slamu jer nisu sigurni da u posteljini nema ukradenog perja. Ako je perje ukradeno, bolesnik će teško umrijeti. Kada nastupi smrt, netko od ukućana ili susjeda *mrtviku* stavljaju svijeću u ruke uz riječi: „Mir tvojoj duši i večno svetlo svetilo ti u raju.“. Nakon što je izdahnuo, mrtvaca se podiže sa slame na krevet, a slama se pali na dvorištu. Mrtvaca ukućani briju, kupaju i oblače u svečano odijelo i čizme. Muškarcima se na glavu stavlja šešir, a ženama peću od *šlara*. Djevojke na glavi nemaju ništa. Mladići i djevojke na prsima imaju kitice kao što to imaju i mladenci. Odar ili postolje za lijes je na stolu, a ako je umrlo dijete onda na stolici ili klupi. Mrtvaca se

položi u lijes prethodno pošćropljen svetom vodom i pokrije plahtom, a u ruku se stavlja krunica. U lijes se još stavljaју i male svete slike. Dok je mrtvac u kući i još osam dana poslije ukopa, ukućani se ne smiju umivati niti češljati u svojoj kući. To rade kod susjeda ili na polju, ali nikako u smjeru kuće mrtvaca. U kući osobe koja je preminula, i tijekom cijele noći boravi straža koja vrijeme obično provodi pijući i kartajući. Juraj Fruk u Godišnjaku općine Bedenica iz 2014. godine govori kako se stražarilo da netko ne ukrade mrtvaca ili da se ne bi zapalio od svijeća no često su se stražari toliko opili da ne bi ni primijetili da se nešto i dogodi s mrtvacem. Nadalje, Fruk objašnjava kako se idući dan lijes zabio ćavlima i čekalo se svećenika i orguljaša. Lijes se iznosio na dvorište, a ispod lijesa se u posudu sa žeravicom stavljaо tamjan dok svećenik i orguljaš mole i pjevaju molitvu odrješnja. Uslijedilo je potom formiranje sprovodne povorke na ćijem je ćelu bio križ s imenom pokojnika te još jedan crni križ sa zavezanom maramicom. Prvi idu muškarci, pokraj mrtvaćkih kola idu dječaci sa svijećama, slijedi obitelj pokojnika, a tek onda žene. Putem se moli i pjeva sprovodne pjesme. Nakon što je povorka stigla do crkve, lijes se unosi unutra, svijećnjaci stavljaју sa strane, a svećenik na lijes stavlja kopiju lubanje. Orguljaš izvodi posmrtne napjeve, svećenik pošćropi lijes svetom vodom, nakadi tamjanom te poćinje misa zadušnica. Po završetku mise kreće se prema groblju uz zvonjavu crkvenih zvona. Na groblju se obavlja samo blagoslov i tihi pokop nakon bacanja gruda zemlje i molitve *Oće naš*. Poslije se rodbina okuplja u kući pokojnika na karminama. Prije jela netko od rodbine predvodio je molitvu i održao kratki govor vezan uz pokojnika. Ponovno pod utjecajem pića, znale su se dogoditi svađe oko nasljedstva ili bi se pak pjevalo. Sprovod je završen, a obitelj plaća još tri mise zadušnice za pokojnika. Walka Stipetić još nadodaje kako se u razdoblju od 1904. do 1905. godine za održavanje groblja nitko nije brinuo. Groblje opisuje kao vrlo neuredno s malo truda uloženog u uređenje samog groba. Također piše kako se udovac smio ženiti već tri mjeseca nakon smrti žene, dok se žena mogla ponovno udati tek nakon šest mjeseci. Zrinski (2018) piše kako se u noći između Svih svetih i Dušnjog dana ostavljala otvorena boca vina i rakije i kraj toga nekoliko ćaša, a neki su ostavljali i hranu. Vjerovalo se da baš tada duše posjećuju svoje zemaljske domove te im je bila potrebna okrpja.

5.3. Uskrs

Zrinski (2018) uskrsno doba opisuje kao vrhunac kršćanske godine. Prije Uskrsa je korizma koja traje ćetrdesetak dana, a zapoćinje Ćistom srijedom ili Pepelnicom. Pepeo

simbolizira čišćenje i pokoru te se zato vjernici na Pepelnicu posipaju pepelom od grančica koje su blagoslovljene na prošlogodišnju Cvjetnicu. U pojedinim selima Zelinskog prigorja običaj je bio da *po selu idu Pepelnice*. Pepelnice su bile gotovo uvijek maskirane žene koje su sa sobom nosile *pernicu* ili gušće/puranovo krilo čime su čistile posuđe od masti zbog nadolazećeg posta. Post su izrazito štovali seljaci o čemu piše Walka Stipetić (1904-1905). Čvrsto vjeruju kako će Bog nagraditi njihova odricanja odlaskom u Raj.

Zrinski nadalje govori kako se u korizmi razlikovala i odjeća koja se nosila. Korizmena odjeća bila je jednostavna, bez ukrasa, najčešće bijela kako bi simbolizirala žalost. Djevojke ne nose nakit ni šarene poculice već pokrivaju glave jednobojnim rupcima, najčešće crnim ili bijelim. Zabranjena su sva veselja ili zabave, pa tako i svadbe. Nije dozvoljena ni velika buka pa crkvena zvona ne zvone od Velikog četvrtka do Uskrsa.

Cvjetnica je šesta korizmena nedjelja i tada vjernici na blagoslov nose grančice. Danas su to većinom maslinove grančice no nekada su se, kako Zrinski navodi, nosile drijenkove grančice ili pak vrbine i ljeskove šibe koje su bile urešene bršljanom i proljetnicama. U Šulincu se pomoću drijenka blagoslovljenog na Cvjetnicu palila *vuzmica* jer se vjerovalo da će to spriječiti nevrijeme. Vuzmicu Zrinski opisuje kao krijes koji se pali u svitanje na dan Uskrsa. Prvo su krijes palili samo pastiri, kasnije su paljenju prisustvovali samo muškarci, dječaci i djeca dok su danas prisutne i žene. Često je veličina vuzmice bila povod za natjecanje između dva sela, čija će vuzmica biti veća. Đaković (2006) piše kako je upravo zbog natjecateljskog duha jedan muškarac uvijek morao ostati čitavu noć čuvati vuzmicu jer u protivnom bi ju netko iz susjednog sela zapalio (Slika 18).

Slika 18. Vuzmica u Tomaševcu

izvor: <<https://prigorje.hr/zanimljivosti/item/240-uskrsna-vuzmica-u-tomasevcu/>> Pristupljeno: 10.5.2022.

Običaj bojanja pisanica prisutan je diljem Hrvatske, a Zrinski (2018) pisanice povezuje sa zametkom iz kojeg se razvija svijet. Pisanice su bojale vještije žene pomoću prirodnih materijala (Slika 19). Izradu pisanica opisuje baka Mira Vručina, rođena 1948. godine u selu Bosna. Vrlo česta je bila tehnika kuhanja jaja s ljuskama luka ili po domaći *lukovincom*, zbog kojeg bi jaja poprimala crvenu boju. Također, pisanice su se ukrašavale tehnikom crtanja voskom po jajetu prije kuhanja u ljuskama luka, struganjem boje s pisanice ili pak pomoću biljaka. Uz to, različito lišće stavljalo ni se na jaja i učvrstilo se pomoću materijala koji bi već bio dostupan. Danas je najjednostavnije jaje s listom staviti u najlon čarapu. Tako omotano jaje stavlja se kuhati zajedno s lukovincom. Kada se boja dovoljno primi, vadimo pisanicu van, odmatamo iz čarape i maknemo list. Na mjestu lista njegov je otisak što čini lijep ukras. Zrinski (2018) nabraja još neke najčešće motive na pisanicama, a to su: točkice, jelove grančice, cvijeće, lišće, različiti ornamenti i natpis: „Sretan Uskrs!“.

Kako bi se dostojno proslavilo Isusovo uskrsnuće, oblačila se najsvečanija odjeća iz ormara. Vručina Mira govori kako se nije puno toga promijenilo u uskrsnim običajima. Ujutro na Uskrs išlo se u crkvu na blagoslov hrane koja će se blagovati za ručak. Obično je to šunka, mladi luk, jaja i slično. U košaru su se stavile i pisanice koje su se kasnije razmjenjivale s dragim nam osobama.

Slika 19. Pisanice Nade Ciganić, Sveti Ivan Zelina

izvor: <<https://web.facebook.com/VisitSvetiIvanZelina/photos/2468394983471272>> Pristupljeno: 10.5.2022.

5.4. *Od Jurjeva do Ivanja*

Zrinski (2019) piše kako se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a ujedno i Zelinskom prigorju uz Jurjevo vežu dva običaja; paljenje kresova i koledanje. Koledanje je zajedničko pjevanje skupine ljudi koja obilazi kuće, čestita različite blagdane i za to dobiva darove.

Jurjevo se po Zrinskom obilježava 23. travnja te po gospodarskom kalendaru označava kraj zime i dolazak ljeta. Po nekim izvorima, Sveti Juraj je bio rimski vojnik kojeg je car Dioklecijan dao smaknuti jer se nije htio odreći kršćanstva dok je najpoznatija njegova borba i pobjeda nad zmajem. Zrinski (2019) govori kako se legenda o Jurju i zmaju najvjerojatnije dolazi iz Palestine i Egipta pa se kršćanskim spisima proširila na Zapad. Zmaj je zapravo metafora za Dioklecijana ili vraga, dok pobjeda nad zmajem simbolizira pobjedu kršćanstva nad poganstvom. Seljaci ga štiju kao zaštitnika konja i ostalih domaćih životinja, zaštitnika od teških bolesti, a djevojke kao zaštitnika od napasnika. Miholić (2009) opisuje Jurjevo kao stočarski blagdan kad pastiri prvi put nakon zime izvođe svoju stoku na pašu kiteći ju vijencima od raznog cvijeća. Kasnije bi te vijence bacali na štale gdje je stoka boravila kako je ne bi urekle zle sile. Nadalje, Zrinski navodi kako su djevojke brale cvijeće i umivale se vodom u kojoj bi bilo to cvijeće što simbolizira buđenje mladosti i ljepote. Isto označava i jurjevski krijes koji bi se palio dan prije ili na samo Jurjevo. Mladi bi palili krijes na poljima, a gospodari u svom vinogradu, a cijeli događaj je bio popraćen prigodnim pjevanim pjesmama. Dječaci su palili manje snopove još od Božića sačuvane slame te bi trčali s njima da zaštite urod od vještica. Taj se običaj zadržao do početka Drugog svjetskog rata. Krijes pale i pastiri pri ulazu na imanje ili selo te nakon što krijes izgori, tjeraju stoku preko zgarišta kako bi davala više mlijeka i kao zaštitu od bolesti i uroka. Uz to viču „Hajde maslo, hajde maslo!“. Većinu pjesama koje su se pjevale na Jurjevo i u tom razdoblju zapisao je dr. Vinko Žganec u knjizi *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. Na samo Jurjevo pa sve do Duhova pjevala se *Sveti Đura kres naloži* (Slika 20). Od Duhova do Ivanja pjeva se *Došli su došli ti troji godi*, a na Ivanje *Bog pomagaj tomu stanju*.

58.

Sveti Đura kres naloži
(na Đurđevo na večer. Tiho leto dober Bog.)

(Tako se s kurzivnim riječima kao s pripjevom prave daljnje strofe od svakoga stiha!)

Jednom rukom kres nalaže,
drugom rukom vienek vije. 5
Ajd u kolo, djevojčice,
moje verne drugarice!"
Ote da mi proslavimo ...

.....
Pretvori se noć u dan.
Uskrsnuo spasitelj sam. 10

.....
Koji nejde k nama na kres,
daj mu Bože bukov les.

Pjevačica: Barica Bruči, r. 1883, u Mirkovcu
pri Bisagu.

ABC - 8,7,7
Upadanje kao br 55

58 Sve-ti Du-ra kres na-lo-ži na Đur-de-vo,
na ve-čer. Ti-ho le-to do-ber Bog.

Slika 20. Jurjevska pjesma Sveti Đuro kres naloži

izvor: *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. (str. 76). Žganec, V. (1979). Zelina: Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

Zrinski navodi kako su prije ophoda po kućama na dan prije Jurjeva kad se palio krijes, djevojke pjevale *Gori nam vatra krijesnica, kuloži Djeva Marija i njezin bratec Ivica*. Pjevale su sve do Ivanja, svaku srijedu i subotu na raskrižjima i ispod drveta. Pjesme se nisu smjele prekidati, kao razlog postoje dva tumačenja. Jedno je da bi djevojke koje su pjevale stigle obići što više kuća, a drugo tumačenje je da ako se pjesma prekine, selo će snaći tuča.

Pjevanje se po Zrinskom nastavlja i na Ivanje, ali nastavljale su pjevati četiri djevojke u pratnji dva mladića. Jedan mladić nosio je štap za zaštitu, a drugi košaru. Djevojke su se nazivale *ladajinke*, a svi zajedno *pokrsničari, kresničari, pokresničari ili pokresnice*. Svi su bili svečano obučeni, a djevojke su na glavi imale vijence. Kresničari su obilaze kuće i pjevaju *Hvaljen budi Jezuš Kristuš*. Walka Stipetić (1904-1905) piše kako bi djevojke stavile glave skupa, čelo o čelo i tako pjevale. Ukućani su ih darivali jajima koja se se stavljala u

logožar, a dobiveni novac uzimao je momak sa štapom. Zrinski govori kako taj običaj prestaje početkom Prvog svjetskog rata. Uoči Ivanja se i gatalo. Svaki od ukućana dobio je cvijet *volovsko oko* koji se stavio na rešetko i na hladno mjesto. Unaj ukućanin čiji je cvijet uvenuo, umrijet će tijekom jedne godine. Walka Stipetić zapisuje kako se u vrijeme paljenja krijesa na Ivanje pjeva *Oj jabuka zelenika* (Slika 21), no Zrinski tvrdi kako je tu pjesmu zamijenila navedena *Hvaljen budi Jezuš Kristuš*.

193.

Oj jabuka zelenika,
v lepom polu zasađena,
stipom perom pograđena
sve po strani po dve grane,
na prluncu' po četiri. 5
Med ni sedi sivi sokol,
on mi gleda ravno pole,
de mu vojnič konja kuje,
devojka mu čavle dava.

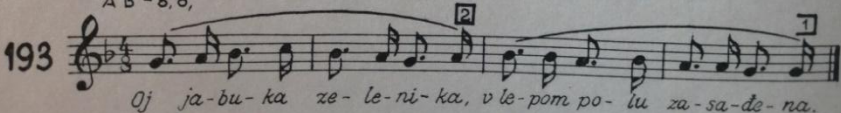
On: Daj mi, daj mi, ma divojko, 10
ma divojko, ma nevesto!
Ona: Kak bi bila tva nevesta,
kad ti braca ne poznavam?

On: Mojega braca lahko znati, 15
moj ti bratec klobuk nosi,
za klobukom troja pera.

Prvo pero žarko Sunce,
drugo pero svetli Mesec,
tretje pero drobne zvezde.

*Iz Zbornika za narodni život i običaje južnih
Slavena X, str. 158. Iz Bedenice pri Zelini. Zapis
teksta i napjeva Anke Stipetić-Valko. Kuhač,
1893.*

K. št. 1893. - „IVANJSKI KRIJES“
A B - 8, 8,

193
Oj ja-bu-ka ze-le-ni-ka, v le-pom po-lu za-sa-de-na.

Slika 21. Ivanjska pjesma Oj jabuka zelenika

izvor: *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. (str. 236). Žganec, V. (1979). Zelina:
Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

5.5. Božić

Zrinski (2017) opisuje advent i Božić kao metaforu za četiri tisuća godina od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista. Advent obilježavaju pobožnost, molitva, mise, ali i radost i veselje. Unatoč tome što je advent vrijeme radosti, još i danas se poštuje običaj da se svadbe ne održavaju u adventsko vrijeme. Svake nedjelje adventa pali se po jedna svijeća kao simbol nade u bolju budućnost. Važni blagdani u adventu su sv. Barbara, sv. Nikola, sv. Lucija i sv. Toma.

Nadalje, Zrinski opisuje adventske i Božićne običaje u Zelinskom kraju. Jedan od najpoznatijih običaja vezan je uz sijanje pšenice. Pšenica se sijala na blagdan sv. Lucije, ali i na sv. Barbaru. Sije se na plići tanjurić da bi poslužila kao Božićni ukras i često bi se u nju stavila svijeća. U Obrežu se ta pšenica nosila u *škatulici* u crkvu na blagoslov. Škatulica je još sadržavala češnjak i tamjan čime su nakon mise kadili oko kuće kako *kače* ili zmije ne bi ulazile u kuću.

Idući običaj koji ima veliku važnost u zelinskom kraju, kako Zrinski navodi, vezan je uz slamu. Kada gospodar nahrani svoje blago, veže slamu u snop i unosi je u kuću. Neki su slamu nosili slamu kroz Badnji dan, a ostali tek uvečer. Također postoji razlika kamo se slama stavljala u kući. Dio ljudi ju stavlja ispod stola i dio na stol, a ostali ju rašire po kući i u sredinu stavljaju tronožac na koji sjedaju djecu. Domaćin govori djeci: „Hvaljen Isus i Marija! Na tom mladom letu si zdravi i veseli bili, tusti i debeli kak stari purani. Daj vam Bog picekov, racekov, telekov i ždrebekov. Daj vam Bog pune škrinje žitka i lagve vina. S kuhačom plužili, z bajsom ružili. Daj vam Bog se blago kaj vam srcu drago...“. Slično bi izgovarao i *poležaj* ili čestitar. Čestitar je većinom bio mlad i veseo muškarac, a kad bi čestitari bili žene, starci ili djeca to se smatralo štetnim. Nakon što se slama unijela u kuću, domaćica donosi domaće poslastice *loparnjaču* i *diganjku* s jabukama bez masti. Slijedi uređivanje stola. Posred stola ide vijenac ispleten još u vrijeme žetve, rasipa se žito po stolu, u lijevi kut stola ide *svetstvo*, a desni brus za kosu. Stol se prekriva stolnjakom, a na stol se stavlja litra vina i kruh. Pod stol domaćini stavljaju *tunjicu* – posudu za izradu putra, ostali pribor za spremanje jela te neki dijelovi konjske opreme. Djeca se po rasprostranjenoj slami valjaju pa čak i spavaju na njoj. Slama se u kući drži tri dana, a onda raspoređuje po čitavom imanju, daje se stoci za jelo te se pali kako bi se domaćin zaštitio od raznih uroka.

Zrinski spominje i adventske vijence kružnog oblika od zimzelenog lišća ili grančica koji simboliziraju Božju vječnost koja nema kraja, kao ni vijenac. U vijenac se stavljaju četiri

svijeće, po jedna za svaku adventsku nedjelju i simbol su stvaranja, utjelovljenja, otkupljenja i svršetka. U današnje se vrijeme funkcija vijenca promijenila i poprima estetsku svrhu.

Od Božića pa do Tri kralja Zrinski opisuje običaj koledanja. Kuće su obilazile dvije skupine po 4 do 5 osoba. Prvu skupinu činili su muškarci, a drugu djeca. Čestitari za vrijeme obilaska kuća sviraju i pjevaju poznate Božićne pjesme kao što su *Narodi nam se kralj nebeski* i *O sveta tri kralja mi molimo vas, ki dare ste dali, darujte i nas*. Sa sobom imaju jaslice ili zvijezdu, štapove i torbe u koje spremaju darove od domaćina. Uobičajeni darovi bili su jaja i novac.

U Godišnjaku općine Bedenica iz 2012. godine nalazi se podatak o izradi *luster* – ručno rađenih ukrasa koji su se izrađivali samo u božićno vrijeme. Sam proces izrade lusteru u Godišnjaku objašnjava Anka Kudelić. Naime, potrebna su dva glavna metalna koluta na koja se stavljaju umetci od slame, kukuruzovine ili graha. Potom se izrađuju ruže od krep papira u raznim bojama i listovi u isključivo zelenoj boji. Ruže i listovi se koncem ili metalnom žicom pričvrste na konstrukciju.

Slika 22. Luster, Anka Kudelić, Bedenica

izvor: <<https://www.bedenica.hr/wp-content/uploads/bedenica-godisnjak-2012.pdf>> Pristupljeno: 12.5.2022.

Slika 23. Luster od slame, Roza i Jasmina Nemčić

izvor: osobna arhiva

Najpoznatiji običaj je po Zrinskom kićenje jelke koji potiče iz Njemačke. Na našim prostorima prvo je zahvatio građansko društvo oko polovice 19. stoljeća no uskoro se širi i među ostalim društvenim slojevima. U Godišnjaku općine Bedenica iz 2012. godine, Anka Kudelić govori da su se kitile samo grane koje bi služile kao božićno drveće.

6. NARODNA VJEROVANJA

Walka Stipetić (1904-1905) donosi i stara narodna vjerovanja iz Zelinskog prigorja te kako su ljudi nekada gatali to jest vraćali.

6.1. *Kakvo će biti vrijeme?*

Kako ljudi nekada nisu imali vremensku prognozu kakvu danas znamo, okretali su se promatranju prirode oko sebe. Tako bi se kiša prognozirala kada se čini da je nebo posve nisko ili kad nebo porumeni na sjeveru. Ako bi pak zarumenilo na zapadu, puhat će vjetar. Kad je zvijezde gusto opet će biti ružno vrijeme, ako je sunce na nebu mutno biti će oblačno, a ako žari ili pušta svoje zrake na vodu i tu se skupljaju mušice, opet će biti kiša. Kada je riječ o vjetru, ako puše od juga ili zapada biti će kiše, vjetar s istoka suši, a sa sjevera pročišćava zrak. Također ako se čuje zvonjava iz daljih sela sa zapada biti će kiše, a lijepo vrijeme će biti kada se čuju zvona sa sjevera. Lijepo će vrijeme biti i ako je magla nisko i vide se vršci šume, ali ako se magla diže u zrak znači da će padati kiša. Kada je proljeće kišovito i mokro, jesen će biti suha, a ako je zima blatna i snježna, ljeto će biti suho. Vrijeme se prognoziralo i pomoću peradi. Kad se kokoši rano spremaju na spavanje, ptice nisko lete ili pijetli kukuriču biti će kiše. Prognoziralo se i po gori Ivanščici. Ako se Ivanščica vidi u svijetlo-modroj magli, biti će trajno lijepo vrijeme no ako je magla tamno-modra biti će kiša. Ako je pak ljubičaste boje puhat će vjetar. Kad bi istovremeno sijalo sunce i padala kiša, reklo bi se da je to dan Ciganina, da se smije, znak da ga Bog nije zaboravio. Gatalo se i po dugi. Ako je najizraženija boja crvena – bit će vina, zelena – bit će sijena, i tako dalje.

Po Walka Stipetić, gatalo se i prema životinjama. Vidjeti mačku da se liže od sjevera znači snijeg, a sa juga kiša. Ako se liže po cijelom tijelu, doći će gosti. Ako divlje guske lete nekim krajem prognozira se visok snijeg. Kada je slezena od svinje obrasla u masti zima će biti stroga. Gatati se može i prema danima i svecima. Kad je na Badnju večer vedro ta zima će biti duga. Na Silvestrovo se pak na stol poredalo 12 lupina od crvenog luka. U svaku lupinu stavi se sol i nadjene joj se ime mjeseca. Lupine ostaju na stolu do jutra, a u kojoj je sol vlažna takav će i mjesec s njenim imenom biti. Lijepo vrijeme na Veliki petak označava cijelo ljeto lijepo vrijeme. Ako je pak na Cvjetnicu lijepo vrijeme, zavladat će oštra zima.

6.2. *Ostala gatanja i vjerovanja*

Ostala gatanja i vjerovanja po Walka Stipetić:

- Kada padne zvijezda, netko umre – svaki čovjek ima svoju zvijezdu.
- Ako lijeva ruka svrbi dati ćeš nova, a ako desna svrbi dobit ćeš novac.
- Kada zvoni u desnom uhu, čuti ćeš dobre vijesti, a ako zvoni u lijevom bit će loše vijesti.
- Prišt na jeziku znači da tu osobu netko ogovara.
- Kad svrbi oko vidjet ćeš nekog koga rado vidiš.
- Kada svrbe pete na pomolu je dalek put.
- Tuljenje psa ili glasanje ćuka znači smrt u kući.
- Kad pas njuška po zraku, njuši nesreću.
- Kukurikanje kokoši znači smrt i valja ju zaklati kako bi se preplašila smrt.
- Kad na Badnjak izađe prva zvijezda valja izaći na dvorište, ali se ne smije stajati preblizu kuće ili staje. Ako se čuje da tko zabija škrinju znači smrt u rodbini, a ako se čuje glazba bit će svatovi.
- U vrijeme večere, kada su svi ukućani za stolom, obiđe li se oko kuće tri puta i svaki put se pogleda kroz prozor u sobu u kojoj se večera, treći put će se na stolu prikazati odar i na njemu osoba koja će ubrzo umrijeti.
- Tko izađe na Badnjak u zoru pred vrata na dvorište i čuje lavež pasa istu godinu će se iseliti iz tog kraja.
- Na Badnjak kad je na polnočki podizanje, uzme se metla i pomeće pred zrcalom. U zrcalu će se prikazati Vrag.
- Ako se na Badnjak želi vidjeti vještice onda treba početi raditi stolac na tri noge još na sv. Luciju. Stolac se smije raditi samo pred zoru, svaki dan do Badnjaka i završiti pred polnoćku. Kad se ide na polnoćku, uzima se taj stolac zajedno sa tri litre žita. Tijekom podizanja treba stati na stolac i vidjet će se vještica pri oltaru. No u tom slučaju treba brzo pobjeći iz crkve za vrijeme dok svećenik ko krv prikazuje jer su tada vještice još pri oltaru. Ako izađu prije čovjeka iz crkve onda ga razderu. Čim se iz crkve izađe, žito treba istresti na zemlju i brzo otići kući, a vještice ga neće uhvatiti jer će kupiti žito.
- Ako na jednom odijelu koje se šije pukne 7 igla, zaručit će se ili zaljubiti u tom odijelu.
- Ako djevojka prede i pukne joj nit, neće uskoro imati snuboke.
- Ako djevojka naopak zarubi pregaču, muž će joj biti ljevak, a ako maramu stavi naopak na glavu, dobit će udovca za muža.
- Ako se djevojci prekine kraljuž na vratu bit će sramote.

- Kada u ruci pukne čaša, netko od rodbine će umrijeti.
- Izlijevanje vina po stolu iz čaše nagovještuje krstítke.
- Rasipanje soli znači svađu.

6.3. Narodna sanjarica

Walka Stipetić u svojim rukopisima iz 1904. i 1905. godine zapisuje najčešća tumačenja snova tadašnjih ljudi.

jaja – svađa, vag – sreća na lutriji, smrt – dug život, bistra voda – zdravlje, ciganin – krađa, poljubac – prepirka, vađenje zuba – bolest, bijela svilena oprava – smrt, svijeća – bolest, sprovod – veselje, stara baba – laž, govno – novac, uši – novac, opatica – bolest, prljavo rublje – sramota, mršava krava – loša godina, prati košulju – bolest, mačka – neprijateljstvo, pasti s konja – neprilike u gospodarstvu (Walka Stipetić 1904-1905, str. 58-59)

7. ODJEĆA I NAKIT

Muške, ženske i dječje narodne nošnje koje su se nosile u Zelinskom prigorju do kraja Drugog svjetskog rata, opisala je Šošić (2001) u knjizi *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“ 1901.-2001.* Nakon toga se počela nositi kupovna odjeća. Ista autorica navodi kako se sve što se oblačilo u bilo kojim prilikama nazivalo *oprava*, *opravilo*, *opravile*, *oblačile*, *odijelo* i *obleći*, a jedino se na vjenčanjima nosilo *ruho*. Prilikom rada u polju ili vinogradu, muškarac je obavezno nosio *gaće*, *rubacu* ili košulju te *šešir*. Hlače su se u vrijeme vrućina jako rijetko nosile, a muškarci su znali raditi i goli do pasa. U vrijeme žalovanja odjeća se nije puno razlikovala, osim što bi pojedine žene na glavu stavile crnu maramu.

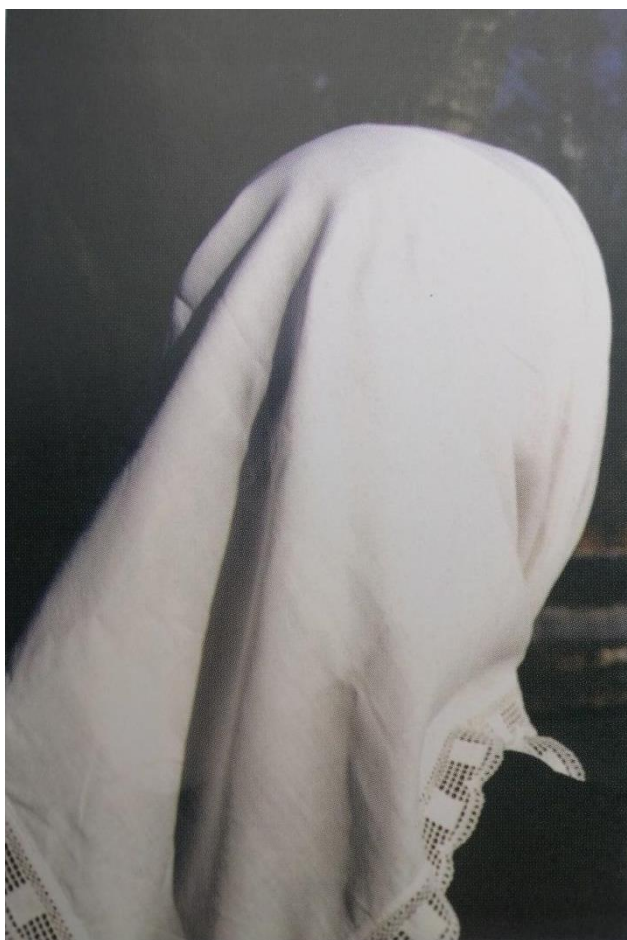
7.1. Muška nošnja

Prema Šošić (2001), muška košulja zvala se *rubaca* i bila je jednostavna bez ikakvih ukrasa. Kako je pamuk u to vrijeme bio rijetkost, rubaca je bila izrađena od domaćeg lanenog platna ili platna od konoplje koje je bilo žućkaste boje. Rubaca je bila širokog kroja, sužena na rukavima i imala je uski ovratnik. Prorezana je bila na sredini, a na gornjem dijelu imala gumbe i na svakoj strani četiri falde. Sezala je do polovice bedara i nosila se po hlačama. Preko rubače oblačio se *fertun* dugačak do gležnjeva, a kasnije do ispod koljena. Fertun su

muškarci nosili pri radu, a žene uvijek. Na rubaču su muškarci stavljali crni *lajbek* ili prsluk koji je obično imao jedan ili dva reda puceta te jedan ili dva džepa. Na golo tijelo oblačile su se *gače* dok hlače idu na gače. I hlače i gače su slične krojem, široke su, ali hlače su u svakom slučaju duže. Gače su između nogavica spojene trokutastim dijelom tkanine, a izrađuju ih žene. Hlače dužinom sežu do gležnja, a na pojasu imaju *škabicu* – kopču na kojoj visi čuturica kad bi se išlo na rad u polju. Muškarci su preko ramena nosili i velike kožne torbe koje su služile za prijenos alata, hrane i pića na sajam ili polje. Uz cipele i visoke čizme tvrdih sara na nogama su bili *obojci*, to jest stare platnene krpe u ulozi čarapa. Za muškarce je šišanje bilo gotovo obavezno i nešto što se moralo redovito obavljati, obično nedjeljom. Šišali ili *štrigli* su ukućani no većinom je u selu postojao čovjek zadužen za šišanje. Također, uz češljanje na razdjeljak ili od čela prema gore, brkovi i zulufi su bili neizostavni dio “mode” toga vremena. Oni mlađi nosili bi kraće brkove dok su stariji muškarci imali duge i nepodrezane brkove. Na glavi je bio šešir koji se skidao kod pozdravljanja, pri jelu, u crkvi i na sprovodima.

7.2. Ženska nošnja

Žene, objašnjava Šošić (2001), nose *podopleček* i *opleček*, odnosno potkošulju i košulju. Podopleček je bez rukava i seže do struka, a opleček ima široke rukave sužene na zapešću i naboranu i suženu tkaninu kod vrata. Na opleček se oblači *lajbek* zelene, plave ili crne boje koji može imati i sitne cvjetne ukrase te se nosi samo u svečanim prilikama. Zimi na *lajbek* ide *surka* ili kratki kaputić najčešće od samta ili pliša. Surka je obično crne boje, strukirana i na rubovima ima izvezene ornamente. Ženska suknja također se zvala *rubaća* i sezala je do gležnja. U svečanim prilikama nosilo bi se i do sedam rubači odjednom. Kako je u to vrijeme veća tjelesna težina bila cjenjenija nego što je to danas, mršave žene oblačile bi više rubači kako bi se prikazale punijima. Naime, Punašnost je označavala zdravlje žene i sposobnost za rad. Na opleček se oblačio fertun. Fertun za rad bio je jednostavan dok onaj svečaniji ima čipkane ukrase na rubovima. Djevojke su plele kosu u pletenice, a udate žene u punđe koje se vežu platnenim kopicama ukrašenim vezom i čipkom, takozvanim *poculicama* (Slika 25). Pri radu i ljeti nosile su se marame vezane sprijeda, a rub im je sezao do polovice leđa. Te marame zvale su se *peče* (Slika 24).

Slika 24. Peča

izvor: *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“ 1901.-2001.* (str. 84). Houška, J. (2001). Sv. Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“

Žene su nekada kosu prale jednom mjesečno, kako to zapisuje Šošić, a ekvivalent šamponu bilo je jaje, voda u kojoj su skuhane koprive, glina, a tek kasnije sapun. Kosa se ispirala octom i mazala uljem, lojem i mašću za sjaj. Ženske torbe, zvane *taške*, bile su manje i nosile su se u rukama kad bi se išlo na proštenje. U taški se uvijek nalazila krunica. Na nogama su obojci, poluvisoke kožne cipele, a u svečanim prilikama čizme s visokom potpeticom. Zbirni naziv za sav nakit bio je *cifer*. Cifer se uglavnom radio od bakra dok su zlato i srebro su bili rijetkost. Ženske ogrlice zovu se *kraluži* ili *kraljuži* i čine ju nekoliko nizova ukrasa u boji od stakla, kamenja, kosti, koralja i slično. Naušnice ili *rinčeci* češće su bile zlatne ili srebrne i čest poklon prilikom krštenja ženskog djeteta. Djevojka je nosila ručni sat ako ga je dobila od momka, a prsten su nosile samo udate žene.

Slika 25. Poculica

izvor: *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva "Zelina" 1901.-2001.* (str. 84). Houška, J. (2001). Sv. Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“

Slika 26. Nošnja Zelinskog prigorja, momak i djevojka

izvor: *Hrvatske narodne nošnje*. (str. 55). Ivanković, I., Šimunić, V. (2001). Zagreb: MULTIGRAF d.o.o.

7.3. Dječja nošnja

Šošić (2001) piše kako su djeca nosila košulje kao i muškarci. Do polaska u školu djeca bi nosila samo košulje do gležnja, zvane *dugačice*. Walka Stipetić (1904-1905) to potvrđuje u svojem rukopisu, no nadodaje kako su muške košulje imale manšete i *ogorilec* to jest kragu, a ženske mali volan na rukavcima. Kada bi dječak počeo hodati i dalje je nosio

isti tip košulje, ali bi dobio i šeširić. Djevojčice su nosile jednake košulje, naknadno bi dobile prsluk i *žnuru*, odnosno vrpcu oko pojasa. Siromašna djeca bila su bosa do sedme godine. Kada su djeca u svojoj sedmoj godine krenula u školu, dobivaju iste nošnje kao i odrasli, samo od jednostavnijeg platna.

Slika 27. Bogata haljina poslana na Milenijsku izložbu u Budimpeštu 1896. g., kćer Ljudevita Raca
izvor: <https://www.muzej-zelina.hr/hr/virtualna-izlozba/frederik-ludvig-rac-1861-1937/> Pristupljeno:
13.5.2022.

8. INSTRUMENTI

Narodni instrument koje je bio najčešće u uporabi, bio je kozji rog (Žganec, 1979). Žganec (1979) navodi kako su ga prvo upotrebljavali pastiri kao signalni instrument da bi seljaci pustili na pašu svinje i ostalu stoku. Rog je bio podešen tako da su se na njemu mogli proizvoditi tri ili četiri tona prirodne glazbene ljestvice. U svojim zapisima iz 1947. godine, a objavljenim 1973., Žganec detaljnije opisuje taj instrument; vanjski luk bio je veći i iznosio je 33 centimetra, a onaj manji i unutarnji 25 centimetra. Promjer otvora za puhanje bio je 1,5 centimetra, a onoga kroz koji bi zvuk izlazio 6 centimetra. S unutarnjeg većeg luka nalazile su se 3 rupice.

Žganec (1979) je tijekom svojih istraživanja naišao i na instrument naziva *taranjkač* s kojim se *taranjče*, no nitko mu ga nije znao opisati. *Taranjkati* znači bučiti, odnosno kad bi nešto po nečem opetovano udaralo reklo bi se da to *taranjče*. Spominje i instrument pod nazivom *šaltva*. Dečki bi izuli kestenovu ili vrbovu koru i od nje napravili sviralu. Širola (1931) sve takve jednostavne instrumente nazvao je fućkalicama. U svom radu isti autor je dao primjer takvog jednostavnog instrumenta pod nazivom pisak ili u zelinskom kraju *prdec*.

Najjednostavnija fućkalica dobiva se, ako se cijev od kore skinute sa svježe grančice na jednom kraju - otprilike u širini od pol cm - oguli, ako se vanjska opora strana kore odstrani, da preostane samo bijeli, unutarnji gipkiji dio kore. Taj se oguljeni kraj cijeli onda još stisne prstima ili zubima, pa se prije okrugli otvor cijevi načini plosno zavijenim, nalik na oba listića u pisku oboe ili sopile ili zurle. Ovaj oguljeni i stisnuti kraj cijevi turi se u usta, pa kada se puhne u nj, počinju oba listića titrati kao i na pisku oboe. Dobiva se nazalan oštar ton različite sitnoće prema duljini same cijevi. (Širola, 1931, str. 239.)

Godine 1979 Žganec zapisuje kako na zelinskom području nailazi na cimbale, *gusle* ili violine, *bajs* te *beglajt* ili bugariju bez žice "e". Zapisuje i postojanje više tamburaških sastava koji prije nisu bili toliko zastupljeni u tom kraju.

Detaljniji opis cimbal i glazbenih sastava daje Kanski (2001) u *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“ 1901.-2001.* „Cimbal je žičani (kordofoni) instrument iz roda dulcimera za harmonijsku i ritmičku pratnju ili sola.“ (Kanski, 2001, str. 57-58). Nadalje, oblika je trapez i preko njegovog drvenog trupa su napete žice koje prelaze preko takozvana dva *konjića*. Stativi konjića su drveni, a na mjestima gdje prelaze žice su metalne šipke. Na jednoj strani se žice omčom zataknu za čavlice, a na drugom se iste zatežu čeličnim vijcima. Jedan ton dobiva se jednakim utezanjem četiriju žica, a veći cimbalima imaju i basove kojima

treba tri žice za jedan ton. Manji cimballi imali bi raspon od 3 oktave, a veći s basovima znaju premašivati i četiri oktave. Svira se pomoću dva drvena batića koja na vrhu imaju namotan pamuk ili koji drugi mekan materijal kako bi se umanjila reskoća zvuka cimbalovih žica. Iako je cimbal u Zelinsko prigorje došao najkasnije u odnosu na ostale sjeverne dijelove Hrvatske, ostavio je veliki trag u folkloru toga kraja. Kudelić (2014) piše o samoukom sviraču cimballa Josipu Tukoviću koji je na tom području jedini graditelj tog instrumenta (Slika 28). Tukša (2001) u knjizi *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“* piše i o školovanom graditelju instrumenata Jakobu Kadoiću iz Svetog Ivana Zeline koji je djelovao između Prvog i Drugog svjetskog rata, a izrađivao je drvene instrumente sa žicama.

Slika 28. Cimbulaš Josip Tuković sa svojim cimbulama na nastupu

izvor: <https://www.bedenica.hr/wp-content/uploads/bedenica-godisnjak-2014.pdf> Pristupljeno: 14.5.2022.

Kanski (2001) piše i o seljačkim glazbenim sastavima Zelinskog prigorja. Uobičajena imena za takve sastave bila su *mužikaši*, *guslači* i *pilari* (Slika 29). Svi sastavi obavezno su imali violinu ili po domaći *gusle*, prema kojima su i dobili ime guslači ili pilari. Naziv pilari, nastao je pak zbog prelaženja gudala preko žica violine pri čemu se stjecao dojam kao da se nešto pili. U početku su ti sastavi sadržavali tri violine, a kasnije je uveden i guslani troglasni

bas, odnosno *bajs*, bez najdeblje žice “e” u g - sustavu. Na kraju su bile uključene i cimbale koje su morale biti prijenosne, odnosno svirač ih je držao ispred sebe, a pridržavao ih je remen koji se prebacio preko sviračevog vrata zbog raspoređivanja težine. Kanski govori kako se kasnije u takvim sastavima pronalaze i tamburice bisernica, brač te mala i velika bugarija. U drugoj polovici dvadesetog stoljeća bajs više nema gudalo već je to kontrabas koji se svira prstima, a dodaju se gitara i harmonika.

Žganec (1979) kao najbolje seljačke glazbe sa smotre hrvatskih narodnih pjesama u Zelini 1946. godine navodi mužikaše iz Biškupca, glazbu iz Donjeg Orešja te glazbu iz Topličice Gornje. Na smotri su se izvodile narodne pjesme, ali i plesovi od kojih su neki: polka, valcer, kolo, drmeš, sitni ples, tančica i dućec.

Slika 29. Mužikaši, 1949. godina

izvor: *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva “Zelina” 1901.-2001.* (str. 58). Houška, J. (2001). Sv. Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“

Kudelić (2013) spominje i takozvanu *pleh mužiku* u selu Beloslavec. Sastav su činila šest zaljubljenika u pleh glazbu i djelovali su od 40-ih do 70-ih godina prošlog stoljeća pod imenom *Beloslavečki mužikaši*. Sudjelovali su u svim važnim događajima tog kraja,

svjetovnim i religijskim. Isto tako, svako nedjeljno poslijepodne svojom svirkom bi pozivali svoje sumještane na zajednička druženja.

9. OČUVANJE GLAZBENE BAŠTINE

Nematerijalna baština po svojoj definiciji predstavlja običaje, vjerovanja, znanja, vještine, pojave duhovnog stvaralaštva koja se prenose predajom, a društva, grupe ili pojedinci prepoznaju ju kao svoju baštinu, a manifestira se osobito kroz: jezik, dijalekte, govore i toponimiku te usmenu predaju ili izričaje; folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, mitologije; tradicijska umijeća i obrte; znanje i vještine vezane uz prirodu i svemir; kulturološke prostore gdje se tradicionalne pučke vrijednosti sreću u povećanoj mjeri te mjesta gdje su se pričale priče, održavali sajmovi, svetkovine ili godišnje procesije. (<https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/programska-podrucja-16482/kultura-4786/4786> Pristupljeno: 23.5.2022.)

Po definiciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, glazba je samo jedna od sastavnica nematerijalne kulture baštine i potrebno ju je njegovati i prenositi novim naraštajima. Taj zadatak preuzele su mnoge udruge i KUD-ovi na području Republike Hrvatske koje čuvaju bogatu tradiciju hrvatskog naroda, a na području Zelinskog prigorja posebno se ističe *Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“*.

9.1. HPD Zelina

U *Stoljeću Hrvatskog pjevačkog društva „Zelina“* Houška (2001) govori kako je najprije u Svetom Ivanu Zelini 1901. godine osnovan *Pjevački klub*. O tom razdoblju nema mnogo zapisa jer je u seljačkoj buni 6. rujna 1920. zapaljena zgrada općine u kojoj se nalazila i zapisnička knjiga društva. Društvo je u početku imalo samo muške članove no nekoliko godina po osnutku pristupaju i žene pa tako djeluju muški, ženski i mješoviti zbor. 1911. godine pribavljene su tambure, a na koncertima društvo izvodi i kratke šaljive igrokaze. U narednim godinama Društvo je surađivalo s drugim pjevačkim društvima i član je *Saveza hrvatskih pjevačkih društava*. Za vrijeme Drugog svjetskog rata prestaje s radom, a nastavlja tek nakon oslobođenja. Godine 1951. društvo slavi pedesetu godišnjicu rada i priređuje proslavu na kojoj dobiva diplomu Saveza kulturno-prosvjetnih društava Narodne Republike Hrvatske. Od tada društvo nastupa na raznim priredbama i manifestacijama na području

kotara Zeline, ali i šire. U listopadu 1969. godine društvo snima emisije *Zelinska svadba* i *Berba na Krču* za televiziju. U sedamdesetim i osamdesetim godinama posebno su aktivne tamburaška i folklorna sekcija osnovana 1976. godine, a osnovan je i folklorni podmladak. Folklorni ansambl od devedesetih godina 20. stoljeća pa do danas vodi Ivan Kamenarić (Slika 30). U vrijeme Domovinskog rata članovi društva sudjeluju na svim dobrotvornim koncertima tog područja i ostalim humanitarnim akcijama dok dio njih odlazi na ratište. Danas se društvo dijeli na folklornu, tamburašku i dramsku sekciju, a aktivna je i ženska vokalna skupina „Ivančice“.

Slika 30. HPD "Zelina" na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu

izvor: <https://web.facebook.com/hpdzelina/photos/a.1899697623423716/2544668828926589>

Pristupljeno: 23.5.2022.

9.2. Notni zapisi napjeva i njihova analiza

Slijedeći analizirani notni zapisi uzeti su iz knjige Vinka Žganca *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*.

57.

I.

Lepi Đuro kres naloži,
tioj lete dober Bog.¹
Kres naloži, šaltvu igra,
šaltvu igra, pesmu zbira, 5
pesmu zbira, vojsku zbira,
sedamdeset kojnanika,
još tuliko piešanika.

II.

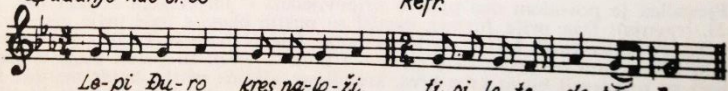
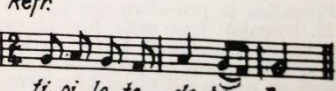
Teče, teče droben tajnčec,
tioj lete dober Bog.¹ 10
Stopram smo se rezigrale,
ne da bi se rashajale.

Odi dimo, sinek Marek,
jer ti ljubu glava boli.
Neka² boli če ju mori, 15
zbirajte joj troje vračtvo:
prvo vračtvo velenduha,
drugo vračtvo velenštika,
tretje vračtvo glavobolja.

Akoj³ ne bo ob tom leže,
skuhajte joj bielog vinca, 29
bielog vinca iz peharca.
Akoj ne bo ob tom leže,⁴
metnite ju na postelku,
na postelku pod vilajnik.

Pjevačica: Jelica Cvetnić, r. Košćec, r. 1900,
Topličici Gornjoj.

Upadanje kao br. 55 Refr.

57

Lo-pi Đu-ro kres na-lo-ži, ti oj le-te, do-ber Bog,
kres na-lo-ži šal-tvu i-gra, ti oj le-te, do-ber Bog.

74

Slika 31. notni i tekstualni zapis napjeva Lepi Đuro

izvor: *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. (str. 74). Žganec, V. (1979). Zelina: Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

Jurjevski napjev *Lepi Đuro* ima više varijanti unutar samog Zelinskog prigorja, ali i u drugim, susjednim regijama Republike Hrvatske. Žganec ga zapisuje kao jednoglasan napjev i objašnjava kako se pjevao na prvo večerje na Jurjevo te cijelo to naredno vrijeme. Prema

kazivanju pjevačice u Žgančevim zapisima, pjesma se nije smjela prekinuti dok ne bi bila gotova. Pjevačice koje bi nastavljale pjevati morale su početi prije nego što bi prve završile. Napjev *Lepi Đuro* pisan je u Es-duru te završava tonom g – karakteristično za napjeve koje je Žganec zapisao na zelinskom području. Također je vidljiva karakteristična polimetrija – izmjena više mjera u jednoj skladbi. U ovom slučaju pjesma započinje $\frac{3}{4}$ mjerom, a u trećem taktu, odnosno pripjevu pjesme kreće $\frac{2}{4}$ mjera. Pripjev *ti oj lete, dober Bog* ide nakon svakog stiha.

16.

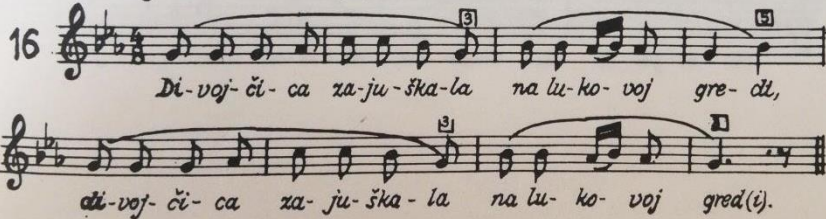
Divojčica zajuškala na lukovoj gredi,
 žute j' kite rasprestrla po zelenoj travi.
 Onud ide mlado momče, divojku zaljubi:
 Oj, divojko, divojčice, bog dal moja bila.

To začula stara majka: To ne more biti. 5
 More, more, stara majka, kad mi srce ljubi.

Zakolite onu koku, koja jaja gubi,
 i pajceka javoreka¹ ki po sele bludi,
 i teličku jalovičku, ka se z biki runda
 i pevaka prez repaka, koji pjevat neće. 10

*Pjevačica: Jelica Štignjedec, r. 1908, iz
 Blaževdola Psarjevačkog.*

Allogretto - ABAB - 8,6,8,6,

16

Di-voj-či-ca za-ju-ška-la na lu-ko-voj gre-đi,
 di-voj-či-ca za-ju-ška-la na lu-ko-voj gred(i).

Ljubavna

¹ Pajcek javorek, to je obično trinaesto prase koje nema reda kod sisanja matere koja je oprasila veći broj prasadi nego što ih može dojiti.

25

Slika 32. notni i tekstualni zapis napjeva Divojčica zajuškala

izvor: *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. (str. 25). Žganec, V. (1979). Zelina: Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

Napjev *Divojčica zajuškala* ljubavnog je i pijeavnog karaktera. Žganec naznačuje kako se pjeva *allegretto* odnosno živahno, lako ili umjereno brzo. Pjesma govori o ljubavi djevojke i mladića i protivljenju stare majke. Zapisana je također u Es-duru i završava karakterističnim tonom g. U ovom se napjevu mjera 4/8 proteže kroz cijelu pjesmu, a sam napjev zapisan je jednoglasno, iako Žganec (1947) piše kako se pjeva dvoglasno.

131.

Pevaj mi lepo
ti malena seko.
Pevaj mi lepo
ti malena sek(o).

Ja bi spevala
al me majka kara,
ja bi spevala
al me majka kar(a).

5

(Dalje ne zna!)

Pjevačica: Anica Petak, r. 1888, u Sulincu.

Moderato, ABA8-5,6,5,6,

131

Pastirska

Pjevačica kaže: Ovu pjesmu znam od nekad, kako sam rasla i pasla krave. Pjevali smo je u jedan glas.

171

Slika 33. notni i tekstualan zapis napjeva Pevaj mi lepo ti malena seko

izvor: *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. (str. 171). Žganec, V. (1979). Zelina: Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

Napjev *Pevaj mi lepo ti malena seko* je pastirski napjev što potvrđuje i sama kazivačica koja je pjesmu naučila na ispaši krava. Iz teksta se može zaključiti kako momak moli djevojku da mu pjeva, ali ona odbija u strahu od majke. Nastavka se kazivačica ne sjeća. Napjev je zapisan i pjevao se jednoglasno u F-duru, pjeva se umjereno a u drugom taktu vidljiv je karakterističan ukras. Mjera je u cijelom napjevu 2/4. Na kraju je ponovno prisutan ton g.

10. DJEČJE IGRE

Kako je u prošlim vremenima vladalo veliko siromaštvo na području zelinskog kraja, djeca nisu imala igračkaka na izbor kao što imaju danas. Rožić (1908) piše kako se djeca u to doma igraju samo do dvanaeste ili trinaeste godine, a tada igru zamjenjuje rad u polju. Ako su se dečki ili cure igrali s djecom, bili su ukoreni jer bi oni već trebaju misliti na ženidbu. Stariji nisu puno marili na koji način se djeca igraju, osim ako su radili nered i štetu pri čemu bi stariji razdvojili i rastjerali djecu. Djeca su se najčešće igrala kada su išla na pašu sa stokom. Iako tako baš i ne izgleda, Walka Stipetić (1904-1905, str. 105) konstatira: „...inače vlada među njima ljubav i nježnost tj. koliko može seljak osjećati ljubav i iskazivati ju“, misleći pri tom na odnos između roditelja i djeteta.

10.1. Prasičkanje

Iako je ne opisuju, Houška i Mačković (2007) navode *prasičkanje* kao omiljenu dječju igru. Rožić (1908) zove tu igru *prasičane*. Najprije se iskopa velika jama koja se zove *kotec*. Oko velike jame iskapaju se manje rupice zvane *zelice*, onoliko koliko je i igrača. Svaki igrač ima štap malo zavinut na donjoj strani koji se naziva *prasičnak*. Djeca od dostupnih materijala rade loptu veličine dječje glave koju zovu *prasicu*. Svi igrači drže prasičnake u svojim zelicama, dok jedan pokušava prasicu dovesti u kotec. Ostali igrači smiju prasičnakom odgurivati prasicu kako ne bi ušla u njihovu zelicu ili kotec. Ako igrač koji tjera prasicu stavi svoj prasičnak u zelicu drugog, tada drugi mora tjerati prasicu. Također ako igrač utjera prasicu u kotec, tada svi mijenjaju svoje zelice. Igra se nastavlja dok god ima volje.

Slika 34. Prasičkanje, smimio Ljudevit Rac
 izvor: *Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (str. 160) Houška, M. i Mačković R. (2007), Muzej Sveti Ivan Zelina

10.2. Kotač

Još jedna igra koju Rožić (1908) opisuje je *kotač*. Tu su igru igrali samo dječaci. Igrači su kao i u prasičkanju imali štap nalik prasičnaku. Igra se igrala u paru tako da je jedan igrač bio s lijeve, a drugi s desne strane kotača. Štapovima su jedan k drugome tjeroali kotač. Ako bi kome kotač pobjegao, taj je morao trčati za njim. Prasičkanje i kotač igrali su se na ravnim površinama.

10.3. Kamijenčanje

Kamijenčanje mi je opisala baka Mira Vručina. Igrača je bio koliko ih se skupilo. Za igru je bilo potrebno samo pet malih kamenčića. Igralo se na ravnoj površini, nikako travnatoj kako se kamenčići ne bi izgubili. Igra se igrala u nekoliko krugova, no prvo bi svaki igrač morao odraditi „kvalifikaciju“ za daljnje sudjelovanje. Ispružila se ruka te na gornji dio dlana postavilo pet kamenčića koji se bacaju u zrak. Potrebno je bilo istom rukom uhvatiti svih pet kako bi se igra za tog igrača nastavila. Dakle, u prvom krugu igre, na pod ili stol stavimo pet kamenčića, jednog pritom uzmemo u šaku i bacimo ga u zrak. Dok je prvi u zraku uzima se sa stola još jedan i potom se lovi onaj u zraku. Kada uhvatimo kamen iz zraka, onaj drugi stavljamo sa strane. Opet bacamo jedan u zrak i uzimamo drugi s hrpe. Igra se nastavlja dok igrač ne uhvati sve kamenčiće. Drugi krug kreće opet s 5 kamenčića na stolu. Ponovno

uzimamo jednog i bacamo ga u zrak, no sada s hrpe moramo uzeti dva kamenčića. Igra ima četiri kruga, a pobjednik je onaj koji uspije uhvatiti sve kamenčiće bez da mu ijedan padne.

Osim navedenih igara, baka Mira govori kako su se vrlo često igrale igre koje su oponašale radnje odraslih, starijih osoba. Pa su se tako djeca često igrala mame i tate, svatova ili pak *lupitve*. Lupitva je događaj ujesen kada se pobrao kukuruz. Kukuruz je trebalo riješiti njegovih lupina iliti komušina. Tada se okupilo cijelo selo, lupila se *kuruza*, pjevalo se, sviralo i zabavljalo. Djeca su voljela takve događaje pa su ih i često kroz igru oponašali. Igračke su gotovo uvijek bile improvizirane, a jedna takva bila je *beba od batine*. Batina je ono što ostane od kukuruznog klipa nakon *ružđenja* ili odvajanja zrna od klipa. Na batinu su se jednostavno nataknule vlasi od kukuruza što je označavalo kosu. Tako su u nekoliko trenutaka nastajale *bebe* spremne za igru.

11. PJESME I PLESOVI

11.1. Pjesme

Žganec (1979) piše kako je mnogo tekstova narodnih pjesama nepotpuna jer se kroz vrijeme taj tekst ili zaboravio ili mijenjao. Također, postoje i utjecaji folklor ostalih krajeva Hrvatske te takve pjesme on u knjizi niti ne zapisuje. Žganec govori kako su pjevači ranije pjevali jednoglasno, a tek s pojavom tamburaške pratnje u uporabu ulazi i višeglasje. Pjesme su tematikom bile vezane uz svakodnevni život tadašnjih ljudi pa prema tome razlikujemo koledarske pjesme, pokresničarske, ljubavne, žetelačke, betlehemarske i slično. Različite pjesme pjevale su se u različita doba godine kao što su to Uskrs, Duhovi, Božić, advent, Jurjevo ili Ivanje. U Zelinskom prigorju prisutne su i mitološke pjesme koje je Žganec zapisao no nisu toliko očuvane i ne zna im se značenje. Žganec piše i o pastoralnim iliti pastirskim pjesmama koje bi se pjevale u božićno vrijeme. Njih bi *betlehemari* pjevali u obilasku kuća. Bilo je i pjesama koje su u početku bile isključivo profane po sadržaju no s vremenom su se uvukle u crkve i pjevale na obredima, npr. *Zdravo tijelo preblazeno* i *O kakva je to svetlost s kom Betlem gori*.

Žganec objašnjava kako je tempo života davno bio polaganiji nego danas pa su se i pjesme tako izvodile, polagano. S vremenom su mlađe generacije te iste pjesme počele

pjevati u bržem tempu. Također su se pjesme ranije izvodile s puno više izražaja, ukrasa, promjena tempa i dinamike dok se u novije vrijeme nastoji sve ujednačiti i ubrzati. S vremenom su se mijenjali i tonski sustavi koji su u početku imali mnogo sličnosti sa starim prirodnim ljestvicama kao što je dorska. Kasnije te ljestvice prelaze u durske. Naime, neke pjesme je pjevačica Žgancu 1946. godine otpjevala u istarskoj, a 1973. u durskoj ljestvici uz objašnjenje da se nekada drugačije pjevalo.

Pjesme pjevane uz tamburaško pratnju, kako to Žganec navodi, pjevači izvode malo niže nego što tambure sviraju. Opisuje to kao zanimljiv nesklad s posebnom bojom. Kao još jednu karakteristiku navodi napjeve u f-tonalitetu čiji završetak prelazi u orijentalnu skalu ili pak početak napjeva u duru, a od sredine prema kraju prelazak u mol.

Pogrmilović (2001) objašnjava kako napjeve uglavnom započinju *počimalje* ili *počimatelji* te se zborovi uključuju i prilagođavaju dvoglasno ili troglasno. Muškarci obično pjevaju terce ili na basovom tonu, a pjesme završavaju rožnom kvintom kao u Slavoniji čiji je utjecaj najdominantniji. Ako muškarac započinje pjesmu tada žene pjevaju samo donju tercu.

11.2. Plesovi

Prema Zebec (2001), *rajtek* je jedan od važnijih plesova u Zelinskom prigorju. Rajtek bi muškarci plesali bez instrumentalne pratnje držeći se za ruke u kolu oko najdražeg trsa u vinogradu, a žene kod kuće. Vrlo je važno bilo plesati rajtek *drobnim* koracima. Danas je rajtek postao sinonim i za neke ostale plesove koji se na tom području plešu kao što su drmeš ili polka.

Žganec (1979) zapisuje još i hrvatsko kolo, drmeš, marš, rašpu, grezaricu, tropaču i mazurku. U hrvatskom kolu plesači se drže za ramena, a kolo ide u lijevo i desno. Plesač unutar kola bira plesačicu te s njom pleše. Drmeš je za razliku od hrvatskog kola, ples koji se izvodi u parovima. Plesači si stavljaju desne ruke na lijeva ramena, lijeva ruka je slobodna te bi se stavila o pas. Glava se trese, a noge stoje na mjestu i podižu na prste pri čemu pete udaraju o tlo. Marš se izvodio u svatovima, odnosno marširajući u svadbenoj povorci do crkve.

Grezača je prema portalu ethno.hr ples u kojem plesači ujedno i prijete prstom pošto je i sam ples dobio naziv prema izrazu *greziti se* što znači prijetiti. Kod rašpe koju spominje

Dragija (2001) parovi plešu tako što za vrijeme plesa noge pomiču, tj. stružu po podu naizmjenično naprijed – natrag.

Za tropaču Žganec 1947. godine u svom rukopisu zapisuje da pleše više parova u obliku kola, a u sredini je jedan par. Mazurku je iste godine opisao samo kao ples koji su stare bake nekada plesale držeći se za ruke.

12. ZAKLJUČAK

Kulturna baština nekog naroda očituje se u njegovim običajima, pjesmama, plesu, nošnjama, narodnim instrumentima, dječjim igrama i vjеровanjima. Narod Zelinskog prigorja uspio je sačuvati fragmente svog nasljeđa no mnogo se toga i zaboravilo. Na sreću, još uvijek postoji nekolicina ljudi koja brine za narodno blago i prenosi ga novim generacijama.

Povijest Zelinskog prigorja seže u daleku pretpovijest, proteže se antikom, srednjim vijekom pa sve do danas. Iz najranijih epoha ne postoji mnogo dokaza no na nama je da ono što znamo od prije i što ćemo tek saznati prenosimo sljedećim naraštajima.

Marljivost ali i siromaštvo naroda ogleda se u jednostavnim nošnjama, pogodnim za rad u poljima i vinogradima. Kako su ljudi ovisili o svojim životinjama i urodima polja, razvili su razna vjеровanja, gatanja kako bi urod bio bolji, a stoka plodnija. Važan čimbenik bio je i vjera u Boga. Misleći kako ih jednog dana na drugom svijetu čeka ljepši život, slijepo se slijedila riječ Božja i pobožno odlazilo na svete mise.

Ples i pjesma bili su veoma važan faktor u životima ljudi u prošlosti, a to potvrđuje i sljedeća izjava: „Bogatstvo i raznolikost napjeva, te raznolikost načina njihova izvođenja potvrđuju uvriježeno mišljenje o izuzetnoj etnomuzikološkoj vrijednosti glazbenog materijala ovog područja, tim više kad se tome pridoda i bogatstvo instrumentalnog i plesnog folklora.“ (Pogrmilović, 2001). Uistinu, sama glazbena baština bogata je napjevima koji fasciniraju svojom „fleksibilnošću“, odnosno promjenom načina pjevanja istog napjeva u različitim točkama u vremenu.

Istražujući literaturu i kroz razgovor s ljudima mnogo sam naučila o povijesti i kulturnoj baštini kraja u kojem sam odrastala. Zelinsko prigorje zavlјjela sam još više, baš kao i njegove običaje. Osjećam dužnost kao budući učitelj dio stečenog znanja prenijeti i nekim novim generacijama kroz nastavu i ostale aktivnosti primjerene djeci i njihovim shvaćanjima svijeta oko sebe. U konačnici, možda na taj način potaknem još kojeg znatiželjnika na istraživanje povijesti i kulturne baštine njegovog kraja.

LITERATURA

Knjige

Dragija, S. (2016). Koj. U: *Kajkavski rječnik okolice Sv. Ivana Zeline*. Matica hrvatska, Ogranak Sv. Ivan Zelina

Glavičić, Đ. (1984). *Zelina i Zelinsko prigorje*. Zelina: Zavičajni muzej Zelina

Houška, M. (2000). *SVETI IVAN ZELINA osam stoljeća pisane povijesti i kulture*. Sveti Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Grad Sveti Ivan Zelina

Houška, J. (2001). *Stoljeće Hrvatskog pjevačkog društva "Zelina" 1901.-2001*. Sv. Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Hrvatsko pjevačko društvo „Zelina“

Houška, M., Mačković, R. (2007). *Zelinski kraj kroz prošlost*. Sveti Ivan Zelina: Muzej Sveti Ivan Zelina

Ivanković, I., Šimunić, V. (2001). *Hrvatske narodne nošnje*. Zagreb: MULTIGRAF d.o.o.

pl. Pažić, M. (2006). *Prilozi za povijest Sv. Ivana Zeline i okolice II*. Sveti Ivan Zelina: Muzej Sveti Ivan Zelina, Matica hrvatska – ogranak Sveti Ivan Zelina

Rožić, V. (1908). *PRIGORJE. Narodni život i običaji*. Zagreb: JAZU

Žganec, V. (1979). *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*. Zelina: Samoupravna interesna zajednica kulture i informiranja Zelina

Mrežni izvori

Đaković, B. (2006). *Uskrsni krijes. Vuzmenka/vazmenka/vuzmenjak*. Etnološka istraživanja, 11 (2006), 31-50. Filozofski fakultet, Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/file/58192> Pristupljeno: 10.5.2022.

Grad Sveti Ivan Zelina (2014). *Strategija razvoja Grada Svetog Ivana Zeline 2014-2020*. Zelina: Grad Sveti Ivan Zelina, <<https://www.zelina.hr/portal/gospodarstvo/strategija-2014-2020.html>> Pristupljeno 15.4.2022.

- Hublin, K. (2012). *Bedenica. Godišnjak 2012*. Bedenica: Općina Bedenica, <<https://www.bedenica.hr/wp-content/uploads/bedenica-godisnjak-2012.pdf>> Pristupljeno: 12.5.2022.
- Hublin, K. (2013). *Bedenica. Godišnjak 2012*. Bedenica: Općina Bedenica, <<https://www.bedenica.hr/wp-content/uploads/bedenica-godisnjak-2013.pdf>> Pristupljeno: 14.5.2022.
- Hublin, K. (2014). *Bedenica. Godišnjak 2014*. Bedenica: Općina Bedenica, <<https://www.bedenica.hr/wp-content/uploads/bedenica-godisnjak-2014.pdf>> Pristupljeno: 12.5.2022.
- Širola, B. (1931). *Fučkalice*. Narodna starina, Vol. 10, No. 26, 231-266. <https://hrcak.srce.hr/file/100680> Pristupljeno: 28.6.2022.
- Tonc, A. (2012). Terenski pregled područja izgradnje nove obilaznice grada Zagreba. *Annales Instituti Archaeologici*, VII (1), 137-142, <<https://hrcak.srce.hr/file/156648>> Pristupljeno 12.4.2022.
- Žganec, V. 1973 (1947). *Narodne popijevke iz kotara Zeline*. Zagreb. Institut za folkloristiku, <<https://repozitorij.dief.eu/a/?pr=iiif.v.a&id=69557>> Pristupljeno: 14.5.2022.
- <<https://www.vitezovi-zelingradski.hr/hr/info/gallery>> Pristupljeno: 2.5.2022.
- <<https://www.muzej-zelina.hr/hr/projekt-obnove-zelingrada/zelingrad/>> Pristupljeno: 2.5.2022.
- <<https://zupa-svivanakrstitelja.hr/multimedija?page=4>> Pristupljeno 5.5.2022.
- <<https://prigorje.hr/zanimljivosti/item/240-uskrsna-vuzmica-u-tomasevcu/>> Pristupljeno: 10.5.2022.
- <<https://web.facebook.com/VisitSvetiIvanZelina/photos/2468394983471272>> Pristupljeno: 10.5.2022.
- <<https://www.muzej-zelina.hr/hr/virtualna-izlozba/frederik-ludvig-rac-1861-1937/>> Pristupljeno: 13.5.2022.
- <<https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/programska-podrucja-16482/kultura-4786/4786>> Pristupljeno: 23.5.2022.

<<https://web.facebook.com/hpdzelina/photos/a.1899697623423716/2544668828926589>>

Pristupljeno: 23.5.2022.

<https://ethno.hr/plesni-info/> Pristupljeno: 28.5.2022.

Ostali izvori

Dobronić, L. (1951). Zelina. U: M. Houška. *SVETI IVAN ZELINA osam stoljeća pisane povijesti i kulture* (str. 13-16). Sveti Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Grad Sveti Ivan Zelina

Dragija, S. (2000). Po dragomu kraju sladke popevke je čut. U: M. Houška. *SVETI IVAN ZELINA osam stoljeća pisane povijesti i kulture* (str. 136.-143). Sveti Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Grad Sveti Ivan Zelina

Dukat, Z., Mirnik, I. (2003). Stari novac nađen u zelinskom kraju. U: A. Gulin, *Sveti Ivan Zelina i Zelinski kraj u prošlosti*. (str. 225-240). Zagreb: HAZU

Horvat, A. (1971). In monte zelinensi. U: M. Houška. *SVETI IVAN ZELINA osam stoljeća pisane povijesti i kulture* (str. 53-59). Sveti Ivan Zelina: Matica hrvatska Sveti Ivan Zelina, Grad Sveti Ivan Zelina

Mačković, R., (2010). Cisterna za vodu na srednjovjekovnom Zelingradu. U: A. Gulin, *Sveti Ivan Zelina – povijest i kultura*. (str. 37-58). Zagreb - Sv. Ivan Zelina: HAZU, Grad Sveti Ivan Zelina

Miholić, I. (2009). *Hrvatska tradicijska glazba. Središnja i sjeverozapadna Hrvatska*. [udžbenik hrvatske tradicijske glazbene kulture s 3 zvučna CD-a od petog do osmog razreda osnovne škole]. Zagreb: PROFIL

Nikolić, Milan., Zabilješka o putu i posjetu Bedenici, 31. kolovoza 1979.

Nikolić, Milan., Zabilješka o posjetu Laktecu i Bukevju radi otkupa narodne nošnje i ručnih radova, 29. srpnja 1976.

Strukić, H. (2003). Arheološki nalazi i nalazišta Sv. Ivana Zeline kao dijela Prigorja. U: A. Gulin, *Sveti Ivan Zelina i Zelinski kraj u prošlosti*. (str. 211-224). Zagreb: HAZU

Vručina, Mira, rođena 1948. godine, Bosna

Wálka-Stipetić, Ana. 1904.–1905. Etnografska građa. Sabrano u selima Turkovčina, Bedenica, Bosna, Beloslavec i Jertovec (kotar Sv. Ivan Zelina) [SZ 120]. Neobjavljen rukopis arhiva Odsjeka za etnologiju HAZU.

Zrinski, Igor., 2017., Uskrsne tradicije - dio zajednice, dio nas, U: Prigorje.hr, regionalni magazin., god. 2017., br. 27., str. 10-11.

Zrinski, Igor., 2018., Dio zajednice, dio nas, U: Prigorje.hr, regionalni magazin., god. 2018., br. 41., str. 10-11.

Zrinski, Igor., 2019., Pjesmom kroz proljeće, U: Prigorje.hr, regionalni magazin., god. 2019., br. 46., str. 40-41.

Životopis

OSOBN INFORMACIJE

Jasmina Nemčić

Spol: Žensko

Datum

rođenja: 23.9.1998.

Državljanstvo: Hrvatica

RADNO ISKUSTVO HONORARNI POSLOVI

2011. - 2018. Sviranje u župnoj crkvi Svih svetih u Bedenici i kapelici u Jertovcu na svetim misama, od toga dvije godine vođenje crkvenog zbora

Ožujak 2022. - traje Vođenje zbora - Udruga umirovljenika Međimurske županije ogranak Nedelišće

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

2007. - 2010. Tečaj sviranja harmonike u glazbenoj školi „Bonar“ u Donjoj Stubici

2011. - 2016. Glazbena škola u Varaždinu; harmonika i klavir

2013. - 2016. Srednja škola Dragutina Stražimira, Sveti Ivan Zelina
Opća gimnazija

2015. – 2016. Djevojački zbor Srednje škole Dragutina Stražimira, Sveti Ivan Zelina

2017. - 2022. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek u Čakovcu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Učiteljski studij,
Čakovec

2017. - 2022. Pjevački zbor Učiteljskog fakulteta Odsjeka u Čakovcu

2022. - traje Vokalna skupina Učiteljskog fakulteta Odsjeka u Čakovcu

2017. - traje Pjevački zbor Josip Vrhovski Nedelišće

OSOBN VJEŠTINE

Materinski jezik Hrvatski

Ostali jezici Engleski

Komunikacijske vještine Izvrsne komunikacijske vještine stečene tijekom studija i vođenja amaterskih ansambala

Društvene vještine i sposobnosti Sposobnost prilagodbe novonastalim situacijama, okolini i ljudima, stečene u pedagoškom radu

PJEVAČKI ZBOR
**JOSIP
VRHOVSKI**
NEDELIŠĆE

KONCERT

BREŽICE, VITEŠKA DVORANA POSAVSKOG MUZEJA
5. svibnja 2018. u 19 sati

PROGRAM

1. Jacob Arcadelt:
AVE MARIA	12. St. M. Gajdov: AJDE SLUŠAJ ANDO
2. Cesar Franck:
PANIS ANGELICUS
Solo: Sarah Ferenčević, sopran	13. Makedonska/M. Fureš/O. Bogdanović:
JOVANO, JOVANKE
Harmonika: Jasmina Nemčić
3. Emil Cossetto: ČARDAŠ	14. Đ. Jusić/obrada B. Magdalenić:
LA MUSICA DI NOTTE
Flauta: Matea Martinčević
4. Međimurska/arr. L. Varga:
LEPO JE GLEDATI	15. G. Weiss/H.Peretti/L. Creatone:
CAN'T HELP FALLING IN LOVE
Solo: Marinko Šego, bas
5. Vinko Žganec:
VEHNI, VEHNI FIJOLICA	16. Freddie Mercury/arr. Mark Brymer:
BOHEMIAN RHAPSODY
6. Emil Cossetto: KIRALES	17. T. Ujević/A. Dedić: ODLAZAK
Solo: Slavko Vincek, tenor
Flaute: Matea Martinčević, Vida Risek
Harmonika: Jasmina Nemčić
7. Josip Vrhovski: NARICALKA	
8. Davor Bobić: ZELENI JURE	
9. V. Lisinski: ZBOR HRVATICA iz opere Porin	
10. C.B.Sager/D.Foster/M.Hayes: THE PRAYER	
11. R. Rodgers/O.Hammerstein II/J. Cacavas:
EDELWEISS	
- Klavir: Maja Magdalenić Barić
Dirigent: Branimir Magdalenić

KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO
OPĆINE DONJI KRALJEVEC

Zahvalnica

MJEŠOVITA VOKALNA SKUPINA
MATICE UMIROVLJENIKA,
PODRUŽNICA NEDELIŠĆE

za sudjelovanje na Predsmotri
međimurskih popevki Donji Kraljevec

*38. Smotra međimurskih popevki
Nedelišće 2022.*

Donji Kraljevec,
9. travnja 2022.

Predsjednik KUD-a
Općine Donji Kraljevec

Jurica
Jurica Recek

Zahvala

Veliku zahvalnost, u prvom redu, dugujem svom mentoru Branimiru Magdaleniću, višem predavaču, jer je svojim savjetima pomogao pri izradi ovog diplomskog rada te je uvijek našao vremena i strpljenja za moje upite. Također, moram spomenuti i profesora Tomislava Cvrtilu koji me je svojim savjetima usmjeravao tijekom izrade rada i uvelike je zaslužan za završni izgled ovog diplomskog rada.

Najveća zahvala ide mojim roditeljima i sestri te ostatku obitelji, običnim i dragim ljudima, koji su uz mene bili kroz sve moje akademske i životne uspone i padove. Zbog toga im posvećujem ovaj diplomski rad.

Hvala i mojim drugim dvjema obiteljima. Međimurskoj, koja je također uvijek bila spremna pomoći kada zagusti, te onoj domskoj, s kojom sam proživjela trenutke pune smijeha, ali i suza i koja me oblikovala u osobu kakva sam danas.

Jasmina Nemčić